

Chosen ben Nathan

אבן העזר

הוא

ספר ראב"ן

חלק ראשון

חברו אחד מגדולי הראשונים

רבינו הגדול אריעזר ב"ר נתן נ"ע ממגנצא

ראש ישיבות ארץ אשכנז בדורם של הרשפים ורבינו תם ז"ע

נדפס בפראג בשנת ש"ע בלי סדרים וסלא שיבושים ועתה נדפס מחדש ערוך ומסודר כראוי ונ"ס מינה ומתוקן הוסב כמראה מקומות והערות והחדושים וכאורוים בשם אבן שלמה ממני השפל והקטן בהמלת ה' עליו שלמה ולמן עהרענרייך המחבר שורת לחם שלמה והמוריל שורת קול ארוה ובעל הגהות שם. אכד דפקיך שאמלויא

יע"א

נדפס מחדש
ירושלים
בעיהוק
שנת תשל"ה
תובב"א

4

לשתות בלא ברכת הין והלכתא כמר זוטרא דמברך
 כפדיג אכסא קמא ואכסא דברכת המזון וכל הכוסות
 שבתוך הסעודה אין צריכין ברכה אבל נמלך דשתה
 ואינו רוצה לשתות יותר ושוב מפצירין בו לשתות עוד
 או מעצמו נמלך צריך לברך על כל כוס וכוס כאמרינו:
 והלכתא כשמואל דאמר [קד.] כל הברכות צריך
 לומר מעין חתימתן סמוך לחתימתן ולהבי
 בירט שחל להיות אחר השבת דחתימתו בין קודש
 למודש אמרינן בין קדושת שבת לקדושת יום הבדלה
 ודוהו ליה למיין [תיקף] אה המבדיל בין קודש לקודש
 ומה שאנו אמרים הבדלת וקדשת את עמך בקדושתך
 לאו מעין חתימה היא ולא מעין פתיחה [כ] וניל דאנב
 שימא [כ] דתפילה דהתם איתיה וסתתקן למימר סרכו
 בזה נמי ואמרו בהבדלה ומצאתי בסדר דרב עמרם גאון
 ההבדלה כמו שאנו אמרים אותה ובין דהכי ודאי הכי
 אותניה [כ] ודחי פירוש ההבדלה המבדיל בין קודש
 לחול בכתב [ויקרא יוד] בין הקודש ובין החול ובין
 אור לחושך ויבדל אלכום בין האור ובין החושך ובין
 ישראל לעמים ואבדיל אתכם מן העמים [ויקרא כ] ובין
 יום השביעי לששת ימי המעשה אין כתב בהן דבדלה אלא
 מעין חתימה סמוך לחתימה שהוא המבדיל בין קודש
 לחול הוא כי ששת ימי המעשה חול הן ושביעי הוא
 קודש ובירט שחל אחר השבת שצריך לחתום בין קודש
 לקודש כי שניהם קודש הם שבת ויום לא היה בין יום
 השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה שכולה קודש
 הילכך תיכנו בין קדושת שבת לקדושת יום הבדלה
 ופירושו כי קדושת שבת חמורה שהקב"ה קודשה בעצמו
 ויום ישראל מקדש כדכתב אשר תקראו אותם בטועם
 ואמרינו ביש נהליו [קביא.] מועדי ירי צריכין קודש ביד
 ואין שבת צריכה קודש ביד כי כבר נתקדשה מבראשת
 כדמפרש ואילו את יום השביעי מששת ימי המעשה
 מדשת כלומר מששת ימי בראשית דכתב ויקדש אותו
 הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך כדכתב
 [ויקרא כיא.] כי קודש אני מקדשכם ומה הקב"ה קודש
 השבת אף ישראל מקדשין המועדים וזה המבדיל בין
 קודש לקודש בין קודש שקודש הוא בעצמו לקודש
 שישראל מקדשין שקודש שישראל מקדשין סותר באוכל
 נפש [כ] אבל למי' מעין פתיחה סמוך לחתימה לא
 אמרינן בין קדושת שבת לקדושת יום וכו' אלא בין
 ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה שהוא
 מעין פתיחה נמי כי ימי המעשה חול הן ומסיים המבדיל
 בין קודש לקודש והיינו דאבר מה איכא בין סיד מעין
 חתימה למי' מעין פתיחה איכא ביניהו יום שחל אחר
 השבת למי' מעין חתימה בעי למימר בין קדושת שבת
 לקדושת יום וכו'. ולשתתוף יין ושכר במתייש קודם
 שיבדיל אסור [קריה] אבל מי' שה' דרא כי רב אישי
 לא קפדי אמאי: והמבדיל בתפילה צריך שיבדיל על
 הבוס. וברכת המזון מעינה בוס וחובה היא על האדם
 כמו קידוש והבדלה: וכוס של ברכה צריך שיעור רביעות
 הלוג שהוא ביצה ומחצה: וצריך לשמוף הבוס קודם
 שימונו לברכה [ואילמלא] [ומלא] וכו' פירשתי לעיל
 בהולכות מסכת ברכות [מיטן קמ"ז] א. אמר רב חסדא
 [קמ.] רביעות של תורה אצבעים על אצבעים ברום
 אצבעונים והצי אצבע והושש אצבע ובירושלמי [כאן]
 סוף הלכה א' אצבעים על אצבעים ברום אצבעים חסר
 שתות [כ] כאשר יסד הקלירי באו ראיתו [פ' שקלים] על
 טבה חסר שתות מאצבעים ורואה אני כי הירושלמי
 חשבונו באמה של ה' מסחים ומחשב אצבעים למי'
 אמה של ה' מסחים שכל אצבע חסר שתות מאצבע
 של אמה של ה' מסחים לפיכך הוסף תלמוד שלטו ששה

שתותין על חשבונו כדי לתן לכל אצבע שתות שיהו
 האצבעים לפי חשבונו ו מסחים באמה ותיבד שתות
 מאצבעים הם ב שתותין. והצי אצבע הוא קרוב [לכ]
 ולגז שתותין משהו פתית דרי ה שתותין משהו פתית
 וחושש אצבע הוא משהו יותר משתות דרי ה שתותין
 חלקם ותולבל אצבע שתות ודמי האצבעות לפי חשבונו
 אמה של ה' מסחים ולקצר החשבון הירושלמי חסר
 ב' שתותי אצבע והצי אצבע וחושש אצבע שהוא אצבע
 של ה' שתותין ומתח (א) שתות מ' אצבעות ומה שהושש
 יותר על שתות הוא פתוחה להצי אצבע שעל ה' אצבעים
 [כ]. ומכרש על הפת [כד.] אם הפת תביב עליו שהוא
 רעב. ומקדשין ומבדילין על השכר [קמ.] אם הוא
 חסר מדינה. אם אין הין מצוי ומי' קודש על הפת
 מפי עדיף. ומקדשין על הין ביום השבת קדושה רבה
 והוא ב'ס הגפן ומקדש ומבדיל ואח"כ יטול דיו ואם
 נמל לא יקדש ולא יבדיל ואין אומר הבא כוס לברכה
 אלא על הין ולא אמרן אלא דלא קבע סעודתיה עליה
 דשכר אבל קבע אומר: וערבי מסחים לא יאכל אדם
 משעה שמינית [עשרות] [כ] כדי שירעב למצה אבל
 אם רוצה לאכול מיסגן וירקות אוכל רבא דהי שתי
 חמרא מוכא כמעלי פאראוילה אוכל כיהיבי דעטרדי
 לליביה ונכפיו למצה [כ] יש ספרשין ביד ואני אומר
 בלילה הראשון בשתי כוסות הראשונות קודם אכילה [כ]
 ואני יוצא די מצה [קיה] אלא באוכלה בהיטיבה על
 השלחן וכן ד' כוסות צריכין היטיבה אבל סרוד אין
 צריך היטיבה ודמי' דהו נדעין ליישב על היטיבות ולהסב
 בדמיכות שמאל אבל את שאין את רגלין בכך יוצאין
 אנו כדרך היטיבה [כ] והייבין באכילת מצה דכל שיטנו בכל
 כעו היטיבה [כ] והייבין בקום אבל מצה. והייבין בד' כוסות
 תאכל חמין ישנו בקום אבל מצה. והייבין בד' כוסות
 שאף הן היו באותונם דגאולה די כוסות כנגד ד' גאולות
 והוצאתי וצאתי וגאולתי ולקחתי [כ]. שתאן לד' כוסות
 בבית אחת שנתן ד' רביעות לתוך כוס אחד ושתהו לא
 יצא ושיעור כל כוס רביעית הלוג ביצה ומחצה יין ומאג
 ולא הי נמצאו כל ד' כוסות רביעית יין הי ונתן עליה
 רביעית מי' דרי ד' רביעית לד' כוסות. וצריך שישתה
 כל הכוס או רובו. וכל הישערין הללו לדם נאמרו
 שהי רגלין לשתות בכוסות קמנים וכל אחד שותה
 כוסו [כ] כמו שרגלין אנשי רוסיא וגם יין שלהם חזק
 ומסוכן לשתות בלא מוינה על חד תלתא מי' ואי לא
 מוין ליה הוד משכר מפי' לא דר שתייתו בדרך היתות
 אבל את שהיין שלטו אינו מסכר אפילו בד' רביעות
 אין צריך לשתו וגם כוסות שלטו גאולות ואינו צריך
 לשתות רובו של כוסות אלא סכין ששתה מכל כוס
 רביעות או רובו של רביעות הינו ואם לא שתה רביעות
 או רובו לא יצא ושיעור רביעית ביצה ומחצה כי הלוג
 ו' בצים: ולתינתק נתתין כוסות כדי שיתמהו וישאלו
 מה נשתנה ומחלקין לתינתק קליות ואנשים כדי שישאלו
 קליות פדי וניל שהן כעין אנשים והם אהון תדילין
 על עצי ארזים ואוכלין אותן והדין וגם בני אדם ומשהקן
 בהן התינתק ואינו מלשון לחם קלי וברסל דהא מין
 דגן אסור לפני העומר [וכ] [כ] שהוא לשון פירי כעין
 אגוז: ומסדרים לאכל מצה בעיבי' הפסח כדי שלא ישנו
 התינתק וישאלו: מונו לו כוס ראשון מברך כפודג
 [קריה] ואח"כ יקדש היום כי תריר ושאנו תריר תריר
 קודם כביה. ואח"כ שהדינו. ושעשה ניסים לא יברך כי
 אומרו כוסף הגדה [כ] ואחר ששתה יברך על הגפן
 ועל פרי הגפן [כ] כי כל כוס וכוס מצה באפי נפשיה
 הוא: ונוטל דיו למיכר דראשון. הביאו למנה השלחן
 שעליו קערה וכה ב' תבשילין כשר וביצה או ד' וביצה

ככילו ל
 דוחה ליו
 פני פנים
 טעם נבי
 ולכן ליב
 חיכה רוב
 צלילת ו
 דהא עדי
 וחיכה נ
 עשאו דב
 דוחה ליו
 צלילת דו
 דוחה וחי
 לונט נעז
 עלו דקו
 כלל דהו
 מסר רות
 צנוק קיד
 נני קייל
 טר) גס
 [הך הסוכ
 יבס וחי ל
 ועיין ברכי
 כהא דס
 לומר צילו
 חשונות
 עילאית
 הללית לבי
 הללית חה
 דפנידי ל
 חס עשאו
 חיס חליבו
 דגס חסיכ
 קחי רק
 וחולי קחי
 לחשוק וכו'
 דבחס לתו
 רק לחסוק
 והנה זיל
 חס חסוק
 דוחה לחק
 דהכי חיתו
 נבי פסקו
 קפיד נחמי
 יטול חס
 נבד קגז
 כנפילת וכו'
 ונלשון הרין
 רק כחם ל
 חינו חוסק
 צדפת הכל
 סוף עפר
 כזה חקן
 לחימו סוף
 נוסף לחפיי
 נוסף כחכ
 וכלדותי כ
 זה חס חס
 נספחו קחי
 נפילתו ו

Isaac ben Moses, of Vienna, ca. 1200 - ca. 1270

5

ספר

אור זרוע

השלם

לרבנו יצחק ב"ר משה מוינא

הלכות שבת ועירובין

יוצא לאור במהדורה חדשה ומתוקנת
על פי כתבי יד
עם שינויי נוסחאות, מקורות וביאורים

נלווה אליו קונטרס מרחיב האור
חידושים וביאורים על ספר אור זרוע
מאת הגאון רבי אברהם מארינבערג זצ"ל
יו"ל לראשונה מכת"י המחבר

מכון תורני ישיבת אור עציון
מכון ירושלים • תשס"א

טוב לשתות וראוי לקדש ולהבדיל עליו¹⁰. מיהו היכא שיש לו יין מזומן הוא קודם לקידוש ולהבדלה לכל המשקין¹⁰.

וזה לשון הלכות גדולות (ריש הלי' קידוש והבדלה) זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ז) זכרהו על היין בכניסתו. מכאן²⁹ סמכו חכמים על קידוש היום מן התורה. אין לי אלא שבתות חג המצות מנין תלמוד לומר (דברים טו, ג) למען תזכור את יום צאתך וגו'. חג שבועות מנין תלמוד לומר (דברים טו, טז) וזכרת כי עבד היית³⁰ במצרים. חג הסוכות מנין תלמוד לומר (דברים טו, טז) וזכרת כי עבד היית³⁰ בארץ מצרים וגו'. ומנא לן דבחג הסוכות קאי, מדעלווייה דקרא (שם שם יד) הענק תעניק וגו' [ומגרנך ומיקבך]³¹ וכתוב (דברים טו, יג) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' [ומגרנך ומיקבך]³² ואף על גב דמדכר בקידוש צריך לאדכורי בצלותא ובברכת המזון הזה מאי טעמא זכור (שמות כ, ז) וזכרת (דברים ה, יד) תרין קראי כתיבי ואותן מועדות ילפי משבת מה שבת בתפילה ועל הכוס אף ביום טוב בתפילה ועל הכוס ע"כ הלכות גדולות.

ההיא דריש פרק קמא דנזיר (ג, ב) אומר ר"ת זצ"ל

חיטין או של שעורים ב שעורין או של חיטין 29. מכאן: א ד מיכן 30. [במצרים... עבד היית]: א פ חסר טעות הדומות 31. [ומגרנך ומיקבך]: א פ חסר 32. [ומגרנך ומיקבך]: א פ חסר

השכר. נראה שרבינו סבר כהסברו הראשון של הרשב"ם ולפיו ניתן להוכיח מאמימר על הבדלה ולרבינו גם על קידוש. מדברי רבינו ניתן היה להבין שכשאין לו ניתן להבדיל על הפת, אולם מהלי' מוצ"ש (לקמן סי' צא) ברור שאין להבדיל על הפת אלא במוצ"ש שהוא ליל יום טוב. יד בגמרא לפנינו האמוראים כאן הם: רב יוסף ורבא. טו מעין הסבר זה מצאנו בראב"ה (סי' תקטז בסופו) שהביא דיוק מלשון רבי (קו, א) 'מייסרן ומפיסרן' שאם חמר המדינה טוב לגופו מותר לקדש עליו. טז בשו"ע (רעו, ב) התיר להבדיל על השכר אם הוא חמר מדינה, וברמ"א (שם) הביא המנהג להבדיל במוצאי פסח על שכר כי חביב עליו. ופירש המשנה ברורה (שם סי' קה) שאף שלכתחילה יש להבדיל על היין כדברי רבינו כאן, כשחמר המדינה חביב עליו יכול להעדיף אותו. יז וכן הוא בשם ר"ת בתוספות נזיר (ד, א ד"ה מאי), שבועות (כ, ב ד"ה נשים), וכן מפורש בסתם בתוספות פסחים (קו, א ד"ה וזכרהו) והזכרנו הענין לעיל הערה ב.

זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו דכל שישנו²² בשמירה ישנו בזכירה²².

76 וכל היכא דשכר דבש חמר מדינה הם מקדשים עליהם ולא על הפת²³. כאמימר (פסחים קו, א) דאיכלע ולא הוה ליה חמרא ואייתנן²³ ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחינן ואייתנן ליה חמרא ואבדיל. לשנה תו איקלע ולא הוה ליה חמרא ואייתנן ליה שכרא. אמר אי הכי האי²⁴ חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי. שמע מינה דכל היכא שיש לפניו שכר²⁵ ופת מבדילין על השכר ואין מבדילין על הפת²⁶. וכן לענין קידוש שמקדש²⁶ על השכר ואין מקדש על הפת. ואף על פי שיכול למצוא את היין על ידי הדחק אין צריך לדחוק ולחפש אחריו אלא מקדש ומבדיל על השכר או על הדבש. והא דאמר רבא (שם) אידור ברבים ולא אישתי שיכרא. ואמר ר' זירא²⁷ תהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא. היינו בשכר שלהם שהיה שכר תמרים אבל שכר שלנו שהוא שכר חטים ושעורים הוא

היכא שיש לו יין מזומן²⁷ הוא קודם לקידוש ולהבדלה לכל המשקין. וכל היכא דשכר של חטים ושעורים²⁸ או דבש חמר מדינה חב, מקדשים עליהם ולא על הפת.

22. בשמירה... בזכירה... א בזכירה... בשמירה
23. ואייתנן: ד ואייתר: 24. האי: ד חסר 25. שכר:
א חסר ד חסר 26. שמקדש: פ שמקדשין וכן להלן
מקדשין 27. מזומן: ט חסר 28. חטים ושעורים: ט

יב נחלקו הראשונים האם מותר לקדש על חמר מדינה, ואם מותר לקדש עליו האם הוא קודם לפת. ראב"ן פסחים (סי' תלט) כותב שניתן לקדש על השכר אם הוא חמר מדינה אם אין היין מצוי, אלא שעדיף לקדש על הפת. וכן הביא הרא"ש פסחים (פ"י סי' יז) בשם ר"י, אלא שכתב שעדיף לקדש בערב על הפת, ומביא בשם רב עמרם שאין לקדש כלל על שכר. ובשם רוב הגאונים הביא הרא"ש (שם) שמקדשים על השכר, משמע שמעדיפים השכר על הפת, וכן כתב הטור (רעב, ט). רמב"ם הלי' שבת (פכ"ט, יז) כתב שאין מקדשים על שכר כלל, והג"מ (שם אות ג) הביא זאת בשם ראב"ה (סי' תקטז) ור' מאיר מרוטנבורג, וכן בשערי שמתה לר"י צ גאות (הלי' קידוש עמ' ה). בשו"ע (רעב, ט) הביא כל הרעות ולדעת הרמ"א המנהג כרא"ש שבליילה עדיף לקדש על הפת. יג הגמרא שם למדה ממצעה דאמימר ג' דברים ולא הביאה לימוד זה. הרשב"ם (שם ד"ה ש"מ תלת) פירש או משום שלא למדו אלא סדרי הבדלה או שפשיטא שאם אין יין יבדיל על

זמנה הלכות שבת פ"ט

יד אין מקדשין אלא על הדין וכו'... אחרון קידוש סיום אלא על בני המנוח וכו'...

ואמנות ברכת המזון שהיו מצות של תורה... מקדשין אלא על הדין הראוי לנסוך על גבי המזבח... לנסוך אם נתרעב בו דבש או שאור אפילו במזיפת ההדרל בחבית גדולה אין מקדשין עליו...

מן בלי שיהיה מלא יין וכו'... יתקב בו חרדי קפול לחטובה עומתה... עומת עמל ודברים שמונים הם ונולדה סוכה...

ואמנות ברכת המזון שהיו מצות של תורה... מקדשין אלא על הדין הראוי לנסוך על גבי המזבח... לנסוך אם נתרעב בו דבש או שאור אפילו במזיפת ההדרל בחבית גדולה אין מקדשין עליו...

כב מצדו בברכין בליל יום וכו'... קידוש על המנוח וכו' וכו'...

ובליל שביעי וכו'... כב מצדו בברכין בליל יום וכו'... קידוש על המנוח וכו' וכו'...

התעוררין י"ח משם שוקדשין בלילי שבת

ובמוצאי יום ויחזקו כשולש שבתות ה' הן... אבל אין מברכין במוצאי יום טוב לשבת... מכל עם ורוממו מכל לישן בחדר בניו ויגדלו רצה בניו ויפארנו...

התעוררין י"ח משם שוקדשין בלילי שבת

ובמוצאי יום ויחזקו כשולש שבתות ה' הן... אבל אין מברכין במוצאי יום טוב לשבת... מכל עם ורוממו מכל לישן בחדר בניו ויגדלו רצה בניו ויפארנו...

התעוררין י"ח משם שוקדשין בלילי שבת

ובמוצאי יום ויחזקו כשולש שבתות ה' הן... אבל אין מברכין במוצאי יום טוב לשבת... מכל עם ורוממו מכל לישן בחדר בניו ויגדלו רצה בניו ויפארנו...

מגדל קור

למנוח אלא לקידוש בלבד... אלא על בני המנוח... אלא על בני המנוח וכו'...

התעוררין י"ח משם שוקדשין בלילי שבת

ובמוצאי יום ויחזקו כשולש שבתות ה' הן... אבל אין מברכין במוצאי יום טוב לשבת... מכל עם ורוממו מכל לישן בחדר בניו ויגדלו רצה בניו ויפארנו...

התעוררין י"ח משם שוקדשין בלילי שבת

ובמוצאי יום ויחזקו כשולש שבתות ה' הן... אבל אין מברכין במוצאי יום טוב לשבת... מכל עם ורוממו מכל לישן בחדר בניו ויגדלו רצה בניו ויפארנו...

אמר ר' יוחנן... אומר ר' יוחנן... אומר ר' יוחנן...

וע"ה הפת וכו'. כבר האריכו בזה הפוסקים והמפרשים. ולענין הלכה נראה עיקר דאין לקדש קידוש הלילה על השכר שהרי הרמב"ם כתב להדיא דשכר פסול לקידוש ונקידוש של לילה קאמר דמנוכה מדבריו סוף פרק כ"ט (ה"ח) ואפילו הוא חמר מדינה וכ"כ הגאונים והרבה גדולים דשכר פסול לקידוש, ומסתברא הכי מדמנו רבנן (פסחים ק"ו ע"ה) וזכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין בכניסתו, ויין דוקא ולא חמר מדינה מדכתיב (הושע י"ח) וזכרו יינן לזנון, נזכירה דודך מיין (שה"ש א ד), כפי' (רש"י) [חס' שם ד"ה וזכריהו], ודוקא כשיש יין כשר בעיר ואפילו אינו מקובל לו דמדכתיב וזכרו על היין דוקא יין

ודין זה כדן ד' כוסות בערב פסח דהצינא ליה ריפתא מקדש אריפתא היינו דוקא היכא דשכר ונטל ידיו וברך על נטילת ידים לא היה רשאי לקדש אחרת דאם כן היה הפסק וזריך לחזור וליטול ידיו אבל לכתלה מקדש דוקא על היין קודם נטילה אי נמי כמו שפירש רבינו חס מקדש אריפתא הכי קאמר מקדש אחרת אדעתא דיאכל מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש. אבל אם אין שם יין מקדש על הפת ולא על שכר כלל. אבל בסעודה צוקר יותר טוב לקדש על השכר ולא על הפת כמו שכתב הרא"ש, ונראה דאף הרמב"ם לא אמר דשכר פסול לקידוש אלא לקידוש דלילה דלאורייתא הוא דנפקא ליה מוזכר את יום השבת וזכרו על היין בכניסתו אבל קידוש היום דנפקא ליה מאת יום אינו אלא דרננן כמו שכתב הר"ן בפרק ערבי פסחים (כג ע"ה ד"ה וזכרו) ומציאו ב"י ריש סימן רע"א מודה הרמב"ם דשכר כשהוא חמר מדינה כשר לקדש עליו דאין גילוי בשום מקום דבעינן יין לקידוש היום, מיהו דוקא כשאין יין בעיר אבל כשיש יין בעיר פשיטא דין קודם: ואיכא לתמוה על מנהג כל ישראל שמקדשין

בצוקר על השכר ואפילו יש להם יין צמיחם וכן כתב מהר"י ווייל (בחדושי אגודה שנסוף שו"ת מהר"י ווייל) ע"ש אגודה דפרק ערבי פסחים ח"ל ויום השבת יצרך שהכל קודם ברכת המוציא. וכיום הוועד ואסיפת חכמים קרוב לד' שנה נשאלה שאלה זו מביניהם למה נהגו כך כי העידו הזקנים שהיו באותו ועד גדולי רבנים מהר"ר שכנא ז"ל ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל נהגו כך לקדש בסעודה צוקר דוקא על השכר אע"פ שהיה יין בעיר לא קדשו על היין אלא נטילה ולא בצוקר ולא הגיעו אז שום החמלה ליישב מנהג זה כי הוא שלא על פי הדין דפשיטא דין קודם לשכר וכמו שכתב רבינו להדיא לקמן סימן רפ"ט (כה): ור"פ ע"ד נראה קצת ישוב בשום לב אל מה שכתב הרא"ש לקדש בצוקר על השכר שאם יצרך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי הלא גם עמה שהיה מצרך על השכר תחלה אין כאן שינוי שהרי כתב הרא"ש (נרכוח פ"ו ס' כט) דבחול ג"כ ישב קודם נטילתו במקום אכילתו ויצרך על המים או על שאר משקים על דעת לשחות בתוך סעודתו, וזריך לומר דשפיר איכא שינוי דבחול היה מצרך על שאר משקים קודם נטילה ובשבת היה מצרך לאחר

דרכי משה

(ג) ובאור זרוע (הל' ערב שבת ס' כה) כתב בהדיא דמי שאינו שותה יין לא יקדש עליו אלא על הפת, וכן הוא בתשובת מיימונית סוף ספר הפלאה סימן ד' שיקדש על הפת או שישמע קידוש והבדלה מאחרים, ואפשר דאף ב"י לא קאמר דרגילין לחזר אחר היין אלא דוקא כשאוכל עם בני ביתו או עם אחרים דאע"ג דהוא אינו שותה אחרים שותים ממנו ולכן מקדשין איין וכן נהגו, אבל כשמקדש לעצמו אין לקדש רק אפת כדברי הפוסקים, כן נראה לי:

דרישה

קאמר דאין מקדשין על השכר עכ"ל ב"י. ולפי זה צ"ל דמה שכתב הרמב"ם שרוב יינם שכר לאשמועינן רבותא דאע"פ שיש בה יין מכל מקום כיון שרוב יינם שכר מבדילין על השכר דעסיק בדיני הבדלה ולא בדין קידוש וק"ל: [ו] וכן כתב רב האי וכו'. כצ"ל, וכן הוא בטור של קלף כגן ולא כגירסת הספרים שבידינו כן כתב רב האי. ולפי זה צ"ל דרב עמרם כתב כן בשם רב האי והרי האשיר"י הביא גם כן דברי רב עמרם הללו ולא הזכיר כלל שכן כתב רב האי [ד]:

המשנה נכונה ונכונה

זה יין כלל קאמר דאין מקדשין על השכר: וע"ה הפת כתב רבינו תם שאין מקדשין עליו וכו'. דברי רבינו חס הם כמובנים נמוספות פרק ערבי פסחים (קו: ד"ה מקדש) אלהיה דומינן חבינא ליה ריפתא מקדש אריפתא ופירש דהכי קאמר הוה מקדש אחרת על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש, ורשב"ם כתב שם (ד"ה חבינא ליה ריפתא) דמקדשין על הפת וכן כתב שם רש"י אמתימין (קיד). דמגו לו כוס ראשון וכו' וכן כתב הרמב"ם בפרק כ"ט (ה"ט) וכן כתב שם הגהות (מיימונית אות נ וס) בשם כמה גדולים וכן כתב הרא"ש בפרק ערבי פסחים (ס"י י) ונהגו העם לקדש בשבת וכן הסכימו כל

הגאונים עכ"ל. ומשמע שאע"פ שמטוה מדברי סופרים לקדש על היין כמו שכתב הרמב"ם בפרק כ"ט (ה"ו), אי חבינא ליה ריפתא מקדש אריפתא, וכן כתב שם הרמב"ם (ה"ט) נהדיא שאם היה מתאוה לפת יותר מן היין מקדש על הפת אע"פ שיש לו יין, ולפי זה מי שאינו שותה יין אינו זריך לחזר אחר יין לקידוש דהא ודאי חבינא ליה ריפתא, אבל בהגהות כתוב שם דהא דמקדשין על הפת בשאין לו יין דוקא היא וכן ראיתי נוהגין דאפילו מי שאינו שותה יין מחזר אחר יין לקידוש (ג). ואלהיה דומינן חבינא ליה ריפתא מקדש אריפתא איכא למידק דמשמע שאע"פ שיש לו יין היא כדברי הרמב"ם דאי בשאין לו יין אפילו לא חבינא ליה ריפתא נמי אי אפשר לו לקדש אלא על הפת, ואם כן פסח בני אדם שמחזרים יותר למאכל מלמשתה היה להם לקדש על הפת ולא על היין דמטוה להקדים החביב ושמתא יש לומר שאע"פ שאם רצה להקדים החביב ולקדש על הפת הרשות בידו מכל מקום כשאינו מקדים החביב ומקדש על היין כיון דמטוה מדברי סופרים לקדש על היין שפיר דמי (כה):

וכתב א"א שמקדשין ע"ה השכר וכו' עד אין כאן שום שינוי. הנטילה כו', ועיין לעיל בסיומן קע"ד (פ"ו וס"ח) דין זה, ולפי זה נפרק ערבי פסחים (טס): אם חל יום טוב צמולא שבת איכא למימר דהגדולים היו נוהגים כהר"ש והר"ם לברך כל פעם על איזה יומא טוב לומר יקנה"ו על השכר או על הפת יתבאר חף בשבת צנוקא היו מקדשין על השכר ומכוונים בצרכה זו לפטור המשקים שיטמו צמון הסעודה ואם היו מקדשין על היין לא היו מסתלקין מן הספק אבל עכשיו היו מכוונים בצרכת שהכל נהיה דבנרו שעל השכר לפטור כל מה שיטמה צמון הסעודה וגם היה היכר שהוא מנכר לשם קידוש היום מאחר שמשנה דמחול הוא שומה ומבדך קודם נטילה ובשבת מנכר לאחר נטילה, ואע"ג דכליל שבת אי אפשר לו לשמות שאר משקים ולברך עליהם לא קודם שיקדש דאסור לטעום קודם קידוש וגם לא לאחר קידוש דכיון דקידוש על היין או על הפת שוב אין יכול לברך על שאר משקים דשםא צרכת היין או הפת פוטרת שאר משקים ולא נסתלק מן הספק אין דנין שאי אפשר מאפשר דכל מה

מקובל לו ואינו חביב לו שיקדש עליו שאין לו לברך על דבר שאינו נהנה ממנו (ח) וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל (יג) שמקדשין על השכר אם הוא חמר מדינה [ט] ומכל מקום יותר טוב הוא לקדש על הפת כיון שהסעודה באה לכבוד שבת אבל בסעודת הבוקר יותר טוב [הוא] לקדש על השכר כו'. פירוש שיברך עליו שהכל נהיה בדברו קודם לברכת המוציא שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי: [י] כתב רב עמרם (שם סי' יד) כוס של קידוש (יד) כל זמן שלא בירך ברכת המזון חייב לברך עליו ברכה אחרונה והני מילי שאין לו כוס לברכת המזון אבל אם יש לו כוס לברכת המזון חייב לברכה לא בעי לברוכי אחר כוס של קידוש שנפטור בברכה של ג' ע"כ. [י] ואינו מבין דבריו [טו] כיון שכתב שאם בירך ברכת המזון על של קידוש והוא צריך לברך ברכת המזון

שיכול לעשות להסתלק מן הספק הוא עושה ומה שאי אפשר עומד בספק, מיהו עכשיו שאין נוהגין כמהר"ם והר"א לברך שהכל נהיה דבנרו על שאר משקין קודם נטילה שלא [כז] כדעת רש"י ור"ת ור"י השומים מימיהם וכמו שנתבאר בסיומן קע"ד צריך לברך גם בסעודה צוקר על היין אם יש לו ולא על השכר וכמ"ס בסיומן רפ"ט: ל

יא כתב רב עמרם כוס ש"ה קידוש וכו'. פירוש לכתחלה חל עליו לברך מיד צרכה אחרונה על כוס של קידוש כיון שאין דעמו לשמות יין צמון הסעודה, להס דעמו לשמות עוד יין צמון הסעודה השתא ולאי כיון דין של קידוש פוטרי היין שצמון המזון אין צריך לברך צרכה אחרונה על כוס של קידוש וכלעיל סיומן קע"ד (קג ע"ג), ואמר רב עמרם דמיוב זה אינו אלא כל זמן שלא בירך ברכת המזון אבל אם לא בירך צרכה אחרונה על כוס של קידוש ולא מזכר עד שצריך צרכת המזון שוב אין צריך לברך צרכה אחרונה דצרכת המזון פוטרי כל מה שאכל וכל מה ששתה בסעודה ואף כוס של קידוש פוטרי דציעבד מצרכה אחרונה, ואמר עוד והני מיילי לכתחלה צריך לברך צרכה אחרונה מיד אחר קידוש דוקא שאין לו כוס לצרכת המזון דהשתא אסא דעמיה מלשמות עוד יין אבל אם יש לו כוס לצרכת המזון ללא אסא דעמיה אין צריך לברך צרכה אחרונה על כוס של קידוש אלא לכתחלה ממתין על צרכת המזון

דרישה
[ח] אב"א א"א ז"ל כתב שמקדשין ע"ה השכר וכו'. כצ"ל, וכן הוא בטור של קלף [כח]: [ט] ומכ"ס מקום יותר טוב הוא לקדש ע"ה פת וכו'. כבר כתבתי בפרישה (סק"ג) שכתב בהגהות מיימוניות והביאו כ"י דאע"ג דסתם בני אדם מתאווים יותר למאכל מלמשתה ואם כן היה להם לקדש על הפת ולא על היין דמצוה להקדים החביב מכל מקום כיון דמצוה מדבריו סופרים לקדש על היין שפיר דמי: [י] ואינו מבין דבריו כיון שכתב שאם בירך ברכת המזון שנפטור מלברך ע"ה הקידוש וכו'. יש לדקדק בדבריו רבינו דהוה ליה לקצר ולומר ואינו מבין מה לי בין יש לו כוס לאין לו כוס ועוד קשה למה שכתב תחלה וז"ל כיון שכתב שאם בירך ברכת המזון שנפטור, והוא לשון דיעבד, טפי הוי ליה למינקט סוף לשון רב עמרם שכתב לא בעי לברוכי אחר כוס של קידוש שנפטור בברכה של שלש, הרי שכתב אפילו לכתחלה אין צריך לברך ברכה אחרונה אכוס של קידוש, לכן נראה לענ"ד דרבינו מקשה תרתי, חדא מה שכתב רב עמרם תחלה כל זמן שלא בירך וכו' דמשמע דוקא לכתחלה הא אם כבר בירך נפטרי מברכה אחרונה אקידוש, ואם כן קשה כיון שחייב לברך ברכת המזון אפילו לכתחלה נמי יברך ברכת המזון ויפטור מברכה אחרונה דקידוש, ודאחר כך מקשה כיון דרב עמרם גופא כתב דביש לו כוס אפילו לכתחלה אין צריך לברך ברכה אחרונה אם כן מה לי יש לו כוס או אין לו כוס, ומיישב רבינו דצריך לומר מה שכתב רב עמרם כל זמן שלא בירך ברכת המזון וכו' אינו ר"ל לכתחלה הא אם כבר בירך יצא אלא ר"ל כל זמן שלא בירך כתיקונו

פרישה
[יג] שמקדשין ע"ה השכר וכו'. ומכל מקום אליבא דכולי עלמא מזה לחור אחר יין לקידוש. וכחנז בית יוסף וכו' (פ"ט) דאפילו מי שאינו שותה יין מחמת נדר שעליו מזה לקדש איין וישמו המסובין מכוס של קידוש ואם אין עמו מסובין או יקדש על הפת או ישמע הקידוש מאחר עכ"ל רמ"א, עיין מ"ס סיומן רע"ג (פרישה סק"ד) בשם רבינו ירוחם כן אפילו אמתענה: (יד) כ"ה זמן ש"ה בירך וכו'. פירוש כתיקונו ככוס וכמו שפירש ואולי והני מיילי וכו' כן פירש צ"י דבריו רב עמרם לפי הישוב דצמון שכתב רבינו ולדעת רב עמרם וכו', אבל לכתחלה סלקא דעמיה דהטור, דהכי קאמר (רב עמרם) שלכתחלה כל זמן שלא בירך צרכת המזון חייב לברך צרכה אחרונה חוץ מאם יש לו כוס דלא אפילו לכתחלה אין לו לברך צרכה אחרונה וק"ל [כט]:

חדושי מהר"ח והגהות
[טו] השתא הדין רבינו דציעבד רב עמרם דצרכת המזון גופא פוטרת צרכת המזון כיון שחייב לברך ברכת המזון אפילו לכתחלה נמי יברך ברכת המזון ויפטור מברכה אחרונה דקידוש, ודאחר כך מקשה כיון דרב עמרם גופא כתב דביש לו כוס אפילו לכתחלה אין צריך לברך ברכה אחרונה אם כן מה לי יש לו כוס או אין לו כוס, ומיישב רבינו דצריך לומר מה שכתב רב עמרם כל זמן שלא בירך ברכת המזון וכו' אינו ר"ל לכתחלה הא אם כבר בירך יצא אלא ר"ל כל זמן שלא בירך כתיקונו

שם בפסחים:

א. טור [עמוד קמ"ח] המוספות בפרק (י"א) [ב] ירכות [מג] נ ד"ה ודי [ג] ובפרק י' לפסחים ק. נ ד"ה די יין והר"א"ש וס בראש הפרק [מ"ג] (ד) [טור] שם בשם אביו ור"א"ש ריש פרק ערבי פסחים [ס"ג] יג א. פסחים ק"א ע"א ובשמואל, ה"ר"ף ע כ א. והר"א"ש [ס"ג] י"י סימן ה' והמוספות ע"ה ע"ה די קידוש] ע"ה ע"ה בפרק כ"ט [משנת הלכה ט'] שם לגירסת הר"א"ש [ס"ג] והמוספות [ע"ה קא] ד"ה אכל והרמב"ם שם [ומגיד משנה ע"ה]

(1) ברכת יין של קידוש בו, בטור [עמוד קמ"ח] כתוב "שם רב עמרם [סדר רב עמרם, סדר שמות עמוד קד], ע"ש. וזריך ביאר רחב לזה, כי הב"י [עמוד קמ"ד] ומהו פירש פירוש לחוק במה שכתב רב עמרם כל זמן שלא בירך ברכת המזון, היינו כתיקונה עם כוס, ואין זה במשמעות הלשון.

ומו"מ ו"ל [ב"ח עמוד קמ"ה ד"ה כתב] פירש לכתחלה קאמר, אבל צדיעבד יואל בברכת המזון, ועל זה קשה, דהטור [עמוד קמ"ח] סיים לדעת רב עמרם בברכת ג' אינה פוטרת, דמשמע אפילו דיעבד. וזריך לומר דהכי פירוש, דהטור חולק על רב עמרם מ"ד הדין, דהיינו שרב עמרם סבירא ליה בברכת המזון אינה פוטרת כוס של קידוש מבדקה אחרונה, דחשיבין שלא מעין הסעודה, ואינה סבירא ליה דשפיר פוטרי. וזוהו אין שייך קושיא, אלא

זו ומי שאינו שותה וכו', זה לשון דרכי משה [אות נ ד"ה א"ס], אם אין היין מקובל וחביב עליו יקדש על הפת, (ק) כתב ב"י [עמוד קמ"ד] וכן כתב הרמב"ם [שם הלכה ט]. ולפי זה מי שאינו שותה יין אין זריך לחזור אחר יין לקידוש, דהא דלא חביבא ליה רפתא.

אבל בהגהות מיימוניות [שם הלכה ז אות ד] כתב דאם יש יין בעיר אין מקדשין על הפת, וכן ראיתי נוהגין לחפילו מי שאינו שותה יין מחזור אחר יין לקדוש, עכ"ל הב"י. ובאור זרוע כתב בהדיא דמי שאינו שותה יין לא יקדש אלא על הפת, וכן הוא בתשובת מיימון [סוף] ספר הפלחה סימן ד' שיקדש על הפת או ישמע מאחרים, ואפשר דאף ב"י לא קאמר אלא כשאוכל עם האחרים דהאחרים שותין, וכן נהגו, אבל כשמקדש לעצמו אין לקדש רק אפת, עכ"ל [דרכי משה]. ודבריו תמוהים דלא

סימן רעב

שידוהו הקידוש במקום סעודה. וכו' ה' סעיפים: א. אין קידוש אלא (א) במקום (ב) סעודה (ג) ובבית אחד מפנה לפנה ב' חשוב מקום אחד א שאם קידש

קמה מיד, דהרב ב"י מירי כשאין היין חביב עליו, כמו שכתב אחר כך [שם] ו"ל, אף על גב דבגמרא [פסחים ק"ה ב] אמרין דכשהפת חביב עליו מקדש עליו, מכל מקום אם רצה לקדש על היין הרשות בידי (ועיין סימן ע"ח סעיף י"ב), עכ"ל, אבל בתשובת מיימון מירי שאינו שותה ממש נדר, החם מקדש על הפת. ונראה לי דאסור לקדש על היין ב' ששתו אחרים, כיון שהאחרים יודעים בעצמם לבדך בורא פרי הגפן, וכמו שכתב סימן ע"ג סעיף ד', רק הם יקדשו, ודברי רמ"א ל"ע. וכתב הב"ח [שם ד"ה ואיכא], הימה על הגאונים אשר היו לפנינו, כגון מהרש"ל ומהר"ר שכנא, שאע"פ שהיו להם יין צביחם קדשו על השכר בשחרית בשבת, וכן נהגו כל העולם, עיין שם [ד"ה ולפ"ד] שהאר"י. ולי נראה דטעמם משום דבמדינתנו השכר הוא חמור מדינה, וא"כ אפילו יש יין בעיר רשאי לקדש עליו, אלא שיש אומרים שאין מקדשין עליו, מכל מקום הא יש אומרים דמקדשין אריפתא אם הוא חביב עליו, אלא לרצונו הם [תוספות שם ד"ה מקדש] אין מקדשין על הפת, ולכן כתב רמ"א דאם יש יין בעיר לא יקדש על הפת. ומכל מקום בבקר שמקדש על שניהם דהא מברך גם כן המוליא, וא"כ יואל ממה נפשך, אבל בערב אי אפשר לעשות כן, קדשו איין, ועוד, דבבקר חביבא ליה ריפתא מסתמא, דתאז לאכול, וא"כ רשאי לקדש אפת ומזוה לבדך על החביב, כמו שכתב הרב ב"י [שם], אלא שמברך על השכר משום היכר, כן נראה לי לישב מנהגם. ומה שכתב הב"ח [שם ד"ה ואיכא] דגם מהר"י ווייל [מרושי אגודה, סוף שו"ת מהר"י ווייל] כתב כן בשם האגודה [שם פרק ערבי פסחים], לא עיין באגודה [פסחים סוף סימן פז] עצמו, דשם מייירי היכי דהו חמור מדינה, ע"ש. ומה שכתב הב"ח [עמוד קמ"ה דבור ראשון] דהגאונים קדשו אשכר כדי לפטור השכר שבתוך המזון כמו שכתב סימן קע"ד [סעיף ו], לא ידעתי למה לא על היין, דהא יין פוטרי כל מיני משקין, ומכל מקום מלואה מן המונח לקדש לעולם איין:

קשה מיד, דהרב ב"י מירי כשאין היין חביב עליו, כמו שכתב אחר כך [שם] ו"ל, אף על גב דבגמרא [פסחים ק"ה ב] אמרין דכשהפת חביב עליו מקדש עליו, מכל מקום אם רצה לקדש על היין הרשות בידי (ועיין סימן ע"ח סעיף י"ב), עכ"ל, אבל בתשובת מיימון מירי שאינו שותה ממש נדר, החם מקדש על הפת. ונראה לי דאסור לקדש על היין ב' ששתו אחרים, כיון שהאחרים יודעים בעצמם לבדך בורא פרי הגפן, וכמו שכתב סימן ע"ג סעיף ד', רק הם יקדשו, ודברי רמ"א ל"ע. וכתב הב"ח [שם ד"ה ואיכא], הימה על הגאונים אשר היו לפנינו, כגון מהרש"ל ומהר"ר שכנא, שאע"פ שהיו להם יין צביחם קדשו על השכר בשחרית בשבת, וכן נהגו כל העולם, עיין שם [ד"ה ולפ"ד] שהאר"י. ולי נראה דטעמם משום דבמדינתנו השכר הוא חמור מדינה, וא"כ אפילו יש יין בעיר רשאי לקדש עליו, אלא שיש אומרים שאין מקדשין עליו, מכל מקום הא יש אומרים דמקדשין אריפתא אם הוא חביב עליו, אלא לרצונו הם [תוספות שם ד"ה מקדש] אין מקדשין על הפת, ולכן כתב רמ"א דאם יש יין בעיר לא יקדש על הפת. ומכל מקום בבקר שמקדש על שניהם דהא מברך גם כן המוליא, וא"כ יואל ממה נפשך, אבל בערב אי אפשר לעשות כן, קדשו איין, ועוד, דבבקר חביבא ליה ריפתא מסתמא, דתאז לאכול, וא"כ רשאי לקדש אפת ומלואה לבדך על החביב, כמו שכתב הרב ב"י [שם], אלא שמברך על השכר משום היכר, כן נראה לי לישב מנהגם. ומה שכתב הב"ח [שם ד"ה ואיכא] דגם מהר"י ווייל [מרושי אגודה, סוף שו"ת מהר"י ווייל] כתב כן בשם האגודה [שם פרק ערבי פסחים], לא עיין באגודה [פסחים סוף סימן פז] עצמו, דשם מייירי היכי דהו חמור מדינה, ע"ש. ומה שכתב הב"ח [עמוד קמ"ה דבור ראשון] דהגאונים קדשו אשכר כדי לפטור השכר שבתוך המזון כמו שכתב סימן קע"ד [סעיף ו], לא ידעתי למה לא על היין, דהא יין פוטרי כל מיני משקין, ומכל מקום מלואה מן המונח לקדש לעולם איין:

רעב א שאם קידש. א' אבל לכתחלה לא יעשה כן, דהא יש

רעב א) במקום סעודה. דכתיב [ישעיה נח, יג] וקראת לשבת עונג, במקום עונג תהא הקריאה של קידוש, וכן פירש רשב"ם [פסחים קא, א ד"ה אף יין]. ולעיל סימן קס"ט כתבתי לרב נטרונאי [הוא בטור שם עמוד קכ"א] יש טעם אחר:

ב) ב' פירש הב"י עמוד קמ ד"ה והר"ף:

ביונים לרבי"א

(*) דרכי משה אות ג דעת הב"י עמוד קמ"ד: (1) תשובות מיימוניות [סוף] [ספר] הפלחה סימן י" דיקדש על הפת לבן ירך לומר החילוק אם ויכל לבדו ואם אוכל עם נחריים [דרכי משה שם בשם אור זרוע ודעת ב"י שם]: (*) תשובות מיימוניות שם:

הגהות והערות

10) תוקן ע"פ דמשק חלעיה: 11) וכבו שפירש הר"ן שם ד"ה ע"ל, נדעת הר"ף: 12) מה שכתב במ"א "כן כתב ב"י" הוא ט"ס, כי במ"א העתיק זאת מהדברי נשה, ושם נמצא דין זה יסודות [שמקורה בטור סוף עמוד קמ"ד], ואינו מדברי הב"י: 13) כן פירש הב"י עמוד קמ ד"ה והר"ף:

רעב א) במקום סעודה. דכתיב [ישעיה נח, יג] וקראת לשבת עונג, במקום עונג תהא הקריאה של קידוש, וכן פירש רשב"ם [פסחים קא, א ד"ה אף יין]. ולעיל סימן קס"ט כתבתי לרב נטרונאי [הוא בטור שם עמוד קכ"א] יש טעם אחר:

דרך אהם "מהר"ק"ש

מה שכתב [בברכת המזון פוטרתי]. עיין סימן קע"ד דין ו'.

שאלות ותשובות

הלכות קטנות

(ספר הלק"ט)

חלק ראשון ושני

משאלות ותשובות, בנויות לתלפיות, בדעת ובמועצות, אשר חקר והכין מידי שבת בשבתו ביום השישי, להביא אל אוהל מועד משכן העדות בית המדרש הגדול "בית יעקב" אשר היה בירושלים עיר האלהיים סלה טוב"ב חובר ע"י הרב המובהק מרי דמתניתין וריש מתיבתא בנן של קדושים אראלים ותרשישים כמזהר"ד

יעקב בכמהר"ד שמואל האג"ז זלה"ה

הובא אל בית הדפוס על ידי בנו הצעיר שועל בן ארי הוא משה חאג"ז נר"ו פה ויניציאה יע"א שנת כי קד"ש הנה (תס"ב) לפ"ק

[נוסח סער דפוס ראשון]

ועתה בא במהדורה חדשה מפוארת בסידור מחדש מוגהת ומתוקנת בתוספת הספר הנפלא "הלכה רווחת" והוא ביאור נפלא על ההלכות קטנות להגאון ר' בן ציון אלקעלי זצ"ל, נדפס בירושלים תרמ"א. ובתוספת מרובה, הערות וביאורים על סדר התשובות ערוכים. ויען כי המחבר קיצר דבריו בבואו אל הקדש, ובאו הדברים בספר החתום, הנה פתח יפתח לנבוע מימיו ושולחו על פני קרת במשא ומתן באמונה ליקוטים מדברי הדנים בדבריו והעוסקים בשמועותיו. וניקב בשמו "גן הלקט"

כל זה עשיתי בסיעתא דשמיא
נח גדליה באמ"ד הרב קלמן אריה קזע'קוב

ויצא לאור עולם ע"י
זכרון אהרן
ה'תשס"ט

13

שיבון ט

76 שאלה. כיצד מברכין על הקאוי:

תשובה. הקאוי אינו נאכל כשהוא חי אלא קולין אותו והוא ראוי לאכילה, וכשדכין אותו מבשלו במים, וראוי היה לברך עליו בורא פרי האדמה, אלא דעמא דבר לברך שהכל [א].

ומה שנשאל אם מקדשין עליו. לא מחכמה, דאין לקדש אלא על חמר מדינה

הלכה רווחת

ומן המימא על היד אהרן והזכור לאברהם שלם נחשורו בזה לצרר קשט דברי אמת אס הקאזי פירות האילן או פירות הארץ.

א"א דעמא דבר לברך שהכל. עיין בפרט מטה אהרן ח"א סימן מ' והשבות יעקב סי' ה' שכתבו דמדינה לברך שהכל. והרב פנים מאירות בסימן ק"ץ חור בו ממ"ט בסימן ז"ה שצריך לברך בפה"ע. וכתב שגם הוא היה מברך שהכל כמנהג העולם. ועי' יד אהרן סימן ר"ד. ועיין בצרכי"ס סי' ר"ב סעיף יו"ד ובקמח סולת דף מ"ח ע"ד.

ובזה שנשאל לקדש עליו וכו'. פירוש לפי דקו"ל שבקמח שאין יין ופסח מקדשין על כל משקין חוץ מן המים כמו שכתבו הטור והשו"ע או"ח סי'

ט. אינו נאכל כשהוא חי וכו'. פירוש שאם היה נאכל וכו' היה ראוי לברך על מימיו שהכל כמו שכתב מרן ז"ל בצ"י סי' ר"ב משם הרשב"א ז"ל שכל פירי שהוא נאכל כמות שהוא חי ואין דרכו לשרותו או לטוחטו אין מברכין על מימיו אלא שהכל ע"ש, ופסקו בשו"ע סי' ר"ב סעיף יו"ד ע"ש.

בפה"א וכו'. בספר יד אהרן מ"ב סי' כ"ד הביא דבריו הרב זכור לאברהם ז"ל וזה לשונו, שכתב משם אדמת קדש ס"ב דכתב דוקא בשתיית הקאזי דבושלת במים אבל כשאוכל הקאזי בלא בישול כי אס קלוי בלש פני עמנו צמעת לוקאח מברך בפה"ע והסוקר בטל צרוז יע"ש. והוא היפך מה שכתב הלק"ט ז"ל שצרכתו היה ראוי לברך בפה"א.

גן הלק"ט

אע"פ שהשעורים נעשים דייסא ואם אדם היה אוכל מהם היה מברך במ"מ, מכל מקום שעושים מי בישול הואיל ועיקר בישולם הוא למטרת המים, אין ברכת המים נמשכת אחר ברכת השעורים, ולא דמי לברכת מי השלקות שאין עיקר בישולם למימיהן, ולכך כיון שנחגו הירקות טעם במים אזלינן בתר ברכת הירקות, עפ"ז מוכיח הפרח מטה אהרן, שגם במושקה הקפה הואיל ועיקר בישולו הוא למימיה, והקפה עצמו כלל לא ראוי לאכילה, ודאי חשיבות המים גורמת שתפקע ברכת הקפה לטובת ברכת המים שנשתנו למעליותא.

אמנם בתשובת פנים מאירות (ח"א סי' צ"ה) נשאל מה מברכים על החה, ולדעתו יש לדמות ברכת התה למי שלקות, ומוסיף ואומר שלא תעלה על דעתך שלא נברך על משקה התה בופה"א כברכת עליו כיון שהעלים לא ראויים לאכילה, כי בגמרא בברכות (ל"ט א) הדנה לענין ברכת מי השלקות איתא, בעי רב פפא מיא דשיבחה (שם עשב הנקרא שבת) מאי למיתוקי עבידא, או לעיבורי זוהמא עבידא, ופשטו בגמרא למחוקי טעמא הוא דעבידא, ופירש רש"י

76 ט [א] בתשובות פרוח מטה אהרן לר"א פרחיה (סי' מ') נשאל בענין זה, על שתיית הקאויי איהו ברכה יבורך, דאפשר לומר שיברך שהכל כשאר פירות שבשולם במים, או נאמר שיברך הברכה הראויה לו עצמו כדאמר בברכות (ל"ט א) כל מיא דשלקי קרו להו שלקי.

והשיב דאה"נ דמרברי הגמרא שעל מים שנמשלים בהם ירקות הנקראים שלקות מברכים על מי בישולם בפה"א כברכת השלקות, עם זאת סובר שיש לדחות את הרמיון לשלקות ע"פ תירוצם של התוס' (שם ד"ה דובשא) שהקשו מאי שנא משכר שעורין שמברך עליו שהכל, ותירצו ג' תירוצים. האחד שהתם טעמא כעלמא הוא, או שמברכים עליו שהכל הואיל ואין מלפתים בו את הפת, או שכל דבר שהוא לשתייה מברכים עליו שהכל, ועל פי ב' התירוצים של תוס' שכל דבר שאין מלפתין בו את הפת ועיקרו משקה מברכים עליו שהכל דעתו שיש לברך אף על הקפה ברכת שהכל.

עד מביא ראיה מתשובת הרא"ש (כלל ד' סי' מ"ו) שנשאל כיצד מברכים על מי שעורין, והשיב

ער"צ סעי' ט' ע"ש. היא בכלל זה שמקדשי הרב ז"ל דלא נאמר

שהואיל ולמחוקי טעמא ז שכל דבר אף שנודע מעי ולא לאכילה כצורתו בו ומעיד שראה אחד בגדול סי' ק"צ) שבירך על שו זכות על מנהג העולם סבידא להו שהואיל ואינו אין לו ברכה בפני"ע, ובנו לברך על החה בופה"א.

על דברי הפנים מאירות סי' ה' שכל הפוסקים סבי שהכל, ובחר את עיקר טע אהרן את הטענה שאין לב ואינו עשוי ללפת בו את מאכל לשם משקה, ואין י אך בעל הפנים מאיר מתייחס לטענת השבות י חלק ראשון, וראשית דב שאינו נאכל לפני תיקונו ו שיהיה ראוי לאכילה, ו הראויה ואין אומרים ש כצורתו אין מברכים עליו הדבר המתקנן, דעל ורדי כצורתם אלא מטגנים או לאכילה, כתב הב"י (סי' בפה"א כברכתו ולא כבדו כיון שהואיל ומטרת הדב לורד אף שלא היה ראוי הכא שאין כונתו לשתות ו רק לצורך מטרה זו חייב המים טפלים למטרתם ש' אמנם גם אם נאמר נ טענה אחרת שטען היעב" קמ"ב) ששומטת את הקר אף לשיטתו, שהיעב"ץ ההקאוי משתנה ונפגם כש צבור בתוך הפול, וגם או אינו טוב עד שיתבלו בו לשתייה, על כן וראי י ממעלתו כיון שגם טעם דברים שברכתם שהכל, ול

הלכה רווחת

ער"צ סעי' ט' ע"ש. וא"כ אפשר שגם הקאצ"י המרוה ומשכר והקאצ"י כמים. ומה שאמרו חז"ל מן המים לא דוקא אלא כל הדומה למים שאינו משכר.

גן הלק"ט

הם המכשירים את הפול או העלה למטרתו אך הוא העיקר ולא מימיו, ולכן יש לברך על התה בופה"א כי המים טפלים לו, אך ליעב"ץ אדרבה המים מקלקלים את הפול ונעשו פנים חדשות של מים עם טעם פגום שאם מוסיפים להם חומרי השבחה נעשים מים מוטעמים, אך טעם הפול כבר הלך לו ואין הוא העיקר וודאי תהיה ברכת המים העיקר.

טעם נוסף מדוע לברך על התה והקפה ברכת שהכל כתב הפרי חדש (יו"ד סי' קי"ד סק"ז) שהואיל ובטל טעם הקפה במים נתבטלה גם ברכתו לגבי המים, היינו שטעם ביטול ברובו אתו עלה שטעם זה אין בו ממשות שיוכל לשנות את דין הרוב שבתערובת שברכתו שהכל, אך כתב בשו"ת זרע אמת לד"י הכהן שטעם זה של הפר"ח אינו כדאי לבדו בלא הטעמים האחרים, כיון שגם מ"א דשלקי הם רוב לעומת השלקות ובכל אופן ברכתם בופה"א. אמנם קושיתו של הזרע אמת ממיא דשלקי קשה היא, אך נראה לי שבדבריו על פי דברי הגרא"ז מלצר באבן האול (הלכות ברכות פ"ח ה"ב) שביאר ג' תירוצי התוספות שהביא הפרח מטה אהרן בסיבת השינוי בין שכר שעורים למ"א דשלקי שחילקו שדבר שהוא טעמא בעלמא שאינו עשוי ללפת הפת ועיקרו לשתייה שמברכים עליו שהכל, וביאר הגרא"ז שעיקר השאלה היא הואיל וגם שעורים עשויים למזון מה הם שונים משלקות העשויים למזון ועל זה באו כל תירוצי התוספות, אבל כל דבר שאינו למזון אין צד שברכתו תהא ברכת מזון שמברכים על פירות האדמה או מזונות וכדומה, על כן גם הפר"ח סובר שטעמא שביטול ברוב נאמר במקום שאינו כלל למזון, אך במקום שהוא מזון צריך להגיע לתירוצי התוספות לידע אם יברכו עליו ברכת המיעוט או שהכל, וקפה הואיל וודאי אינו מזון א"צ לתירוצי התוס' אלא הוא מים בעלמא ומצד זה לברך יש לברך עליו שהכל.

ובשיטת רבינו נראה שסבר כדעת הפנים מאירות וכסברתו, שמעיקר הדין יש לברך על הקפה ברכת הפול או העלין אך עמא דבר לברך עליו שהכל, ואינו מוחה כי המברך שהכל יצא וגם יש להם סברא למנהגם. אמנם יש להעיר שבתשובת רבינו כתב שיש לברך על הקפה בופה"א, כבר העיר במור וקציעה (סי' ר"ד) שגם אם יש לברך את ברכת הפול הרי

שהואיל ולמתוקי טעמא עבידא ברכתו בופה"א, הרי שכל דבר אף שנועד מעיקרו רק לנתינת טעם במים ולא לאכילה כצורתו ברכתו בופה"א ולא שהכל, ומעיד שראה אחד בגדולי הדור (ונקב בשמו בח"ב סי' ק"צ) שבירך על שתית התה בופה"א, ומלמד זכות על מנהג העולם שמברכים שהכל כי אולי סבירא להו שהואיל ואינו ראוי כלל לאכילה כצורתו אין לו ברכה בפנ"ע, ובכל זאת עומד בדעתו שיש לברך על התה בופה"א.

על דברי הפנים מאירות הקשה בשבות יעקב (ח"ב סי' ה') שכל הפוסקים סבירא להו שיש לברך על התה שהכל, ובחר את עיקר טענתו מתוך דברי הפרח מטה אהרן את הטענה שאין לברך עליו אלא שהכל הואיל ואינו עשוי ללפת בו את הפת, ולכן אישתני משם מאכל לשם משקה, ואין לברך עליו ברכת המאכל. אך בעל הפנים מאירות בחלק שני (סי' ק"צ) מתייחס לטענת השבות יעקב על מה שכתב בספרו חלק ראשון, וראשית דבריו מניח יסוד שכל דבר שאינו נאכל לפני תיקונו ומתקנים אותו ע"י דבר אחר שיהיה ראוי לאכילה, מברכים עליו את ברכתו הראויה ואין אומרים שהואיל ולא ראוי לאכילה כצורתו אין מברכים עליו את ברכתו אלא את ברכת הדבר המתקנו, דעל ורדים שאין אוכלים אותם כלל כצורתם אלא מטגנים אותם בדבש ונעשים ראויים לאכילה, כתב הב"י (סי' ר"ד) שמברכים על הורד בפה"א כברכתו ולא כברכת הדבש שתיקנו לאכילה, כיון שהואיל ומטרת הדבש למתק הורד נעשה טפל לורד אף שלא היה ראוי לאכילה בלעדיו, א"כ ה"ה הכא שאין כונתו לשתות מים אלא לשתות טעם התה רק לצורך מטרה זו חייב לבשל עלי התה במים אך המים טפלים למטרתם שזה טעם התה.

אמנם גם אם נאמר כסברת הפנים מאירות יש טענה אחרת שטען היעב"ץ (שאילת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ב) ששומטת את הקרקע מסברת הפנים מאירות אף לשיטתו, שהיעב"ץ טוען שטעם פולי הקפה והקקאו משתנה ונפגם כשמבשלים אותם מכפי שהוא צבור בתוך הפול, וגם אחר שהטעם כבר יצא למים אינו טוב עד שיתבלו בסוכר ובשמים שיהיה ערב לשתיה, על כן ודאי יחשבו בכהאי גונא שירד ממעלתו כיון שגם טעם הפול עצמו אינו טוב בלי דברים שברכתם שהכל, ולסברת הפנים מאירות המים

לאכילה, מה, אלא

זר מדינה

אברהם שלם קאצ"י פירות

נפרח מטה נקב סי' ה' אירות נסימן נכך בפה"ע. העולם. ועי' ב סעיף יו"ד

לפי דקי"ל ל כל משקין ע אור"ח סי'

ה היה אוכל שעושים מי ז המים, אין י, ולא דמי ה למימיהן, אולינן בתר אהרן, שגם הוא למימיו, יאי חשיבות טובת ברכת

צ"ה) נשאל ! ברכת התה ז על דעתך נת עליו כיון רא בברכות ! איתא, בעי ו שקת) מאי ידא, ופשטו יפירש רש"י

דמורו ומשכר [ב] דומיא דיין.

ומה ששאלו אם יש בה משום בישולי גוים. אנו מחמיר על עצמי, ומ"ש חמי הרב נר"ו דאסור לשתות אותה בקאבאנים [ג] משום חתנות, במחילה מכבודו דלאו מודי דמשכר הוא, אבל משום מושב ליצים איכא: אמר המג"ח. עיין בבאר עשק שבעה טעמים להתירה משום בישולי גוים.

הלכה רווחת

אין להקצ"י הזה מותר בשתי מהרצה טעמים. א, שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת ואפילו אם מקלח בני אדם טובלים בו פת הבאה בכסנין או הדיסקוטו אין רוב העולם נוהגין כך, ולפיכך אינו נקרא עולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת ודאי כמו שכתבתי שכתב הטור יו"ד סימן קי"ג דבעינן רוב העולם וכו'. ב, הקצ"י הזה מותר ואין בו משום בישולי גוים לפי שאיסור בישולי גוים דמקינן רבנן לא היה אלא על מיני משקין שבישלו הגוים לאכילה כגון השכר וכדומה וכמ"ש הטור ז"ל בס"י קי"ד הנ"ל, לא על המשקין שהם לשתייה כגון מי וורדים ומי הזאהיר שהם פרחי לימונים ואראנזי וכן שאר מי פירות העשויים ע"י האש. ואפילו השכר אינו אלא מנהג קדושים ומשום חתנות כמ"ש הרשב"א בתורת הצית הביאו הר"י שם, וכן דבש של גוים לא מנינו בו שום איסור לא משום שהוא נאכל כמות שהוא חי בלבד אלא שלא תקנו עליו כמ"ש הר"י שם. ח"כ הרי אין כאן איסור אי משום שאינו עולה על שולחן מלכים ללפת בו הפת או משום שאין בו בישולי גוים כי לא תקנו על כיוצא בזה. ג, הקצ"י הזה מותר לשתותו לפי שכל מיני משקה ושכר של גוים מותרין חוץ למקום קביעותן מציחן של גוים ואפילו בציחו של גוי אם הוא

אמר המג"ח עי' בבאר עשק ד' טעמים וכו'. ז"ל הבאר עשק סימן ק"ה. שאלה כל עמל האדם לפניה ע"כ נריך לנו רבא על הקצ"י ששתיים בפרט בארנות המורה והוא עשוי ע"י נכרים ובכליהם של גוים, ושתיים אחרות בצתייהם של נכרים בקיחאו שלהם שהוא חנות המיוחדת לכך, אם יש בו חשש איסור, כי לכאורה נראה שיש בזה משום בישולי נכרים ומשום גיעולי כליהם שיש לחוש אותו לערב בו פת של בעלי צחם או משום שתיית משקה של נכרים דאסור משום בנתייהם וכיוצא. הכל כאשר לכל יודיענו האדון. תשובה. מן צפרק אין מעמידין וכו' ולא אסרו משום בישולי נכרים אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת, אבל אם חסר אחד מהלו אין בו משום בישולי גוים ע"כ. וקיים הב"י וכולו משום חתנות. נקטינן מהכא שהשמן אין בו אחד מכל אלו ולפיכך נמנו והחירוהו, ואפילו מבושל כתב הרמב"ם צפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות ופירוש שאוסרו עומד בחטא גדול וכו', כדאמר לו שמואל לרבי אכול משחא ואי לא כתיבנא לך זקן ממרא. ושמעין נמי שאיסור בישולי גוים אינו אלא בדבר שאינו נאכל כמות שהוא חי או העולה על שולחן מלכים ללפת בו את הפת. לכן נחוי

גן הלק"ט

כדעת רבינו. אמנם רוב הפוסקים לא חששו לכך והחשיבו לחמר מדינה גם משקאות שאינם משכרים, עיין בשמותם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ט"ז). [ג] כתב הפרי חדש (יר"ד סי' קי"ד סק"ו) מותר לשתות הקאו"י של גוים אע"פ שאינו נאכל כמו שהוא חי, ועוד שמ"מ אינו עשוי ללפת בו את הפת, ומש"ה אין בו משום בישולי גוים, ומהאי טעמא גופיה יש להתיר מי משקה אחר הנקרא גיקולאט"י (קקאו) שאף שמקצת בני"א מלפתים בו את הפת, מכ"מ רובא דעלמא שותים אותו בלא ליפות פת, ובלאו הכי יש להתירו הואיל ובטל טעמו במים לענין ברכה (ראה לעיל אות א') ה"ה לענין בישולי גוים.

הוא גדל על האילן ולא על האדמה וא"כ ברכתו צריכה להיות בופה"ע, ואכן בשו"ת פעולת צדיק (ה"ג א"ח סי' ס"ז) כתב שכנראה יש בדברי רבינו ט"ס הניכרת, וגם כונתו לברך בופה"ע וצ"ע. [ב] רבינו מחדש כי חמר מדינה צריך להיות משקה המשכר, ולא ראינו מי שלפניו שיכתוב כך. ולמעשה חשש לדבריו המהרש"ם (דעת אור"ח סי' רצ"ו), וכן בשו"ת שם משמעון (אור"ח סי' י"ד) וכן בשו"ת הרד"ל (סי' ד') הביא ראייה ממה שכתב הבה"ג (הלי' קידוש והבדלה) דהא דמקדשין ומבדילין על היין הוא משום דכתיב עליו בגמ' בברכות לגבי קידוש והבדלה את הפסוק ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח וגו', וחזינן דבעינן משקה המשכר

ומה שנסתפק

דין עראי מותר. תבואה ושל דבש יש מדברי הרא"ש ז"ל. אפילו נקולאטי מותר לאסור אותו משום חנות של דבש העוה ד, מותר לשתות מותר גמור לשתות והקצ"י הזה הוא יש לו וליכא לאסור מטעם שגרעיני הק שיטחנו אותו ושישי ע"י בישול במים. קליות וכדומה ואי לאוכלם ולשתות ל תבשיל שנתבשל כל וצלו. ולא מביעא נתבשל אלא מעט שם הטור דבש הם הוא, ח"כ אין כאן המוריים דהיינו הנ צו חשש שיהיה בו שהיא חיה וגם היו זה את הפת, כיון איסורא, כן נראה תערובות שיהיה ב שהוא המים עם דב הקצ"י כי אפילו ה מדבר שאינו נאכל הם המים המבושלים כאמור ח"כ אפילו שם וע"ז מה ששאלת שם כתיב כבר כו לחששות רחוקות ו דבר אחר ולא מרע [ד] בשוגיא זו ר' ועקב קוצר היריע למאריכים בדבריו שאלה זו תלוי

הלכה רוחת

לנו להמר מהם לא מצעיה בקוואקין אלא אפילו צנימו של גוי ובמקום קביעותו שיש לחוש משום חתנות אין כאן שום איסור מכל הני טעמי דקאמרין. סדרתי ריש מילין אלו לחכם שכמותך להראות לך שאפילו ממנהג קדושים מותר גמור לשחוחו וכמ"ש צ"ש הריטב"א ז"ל. ולפי שאין לי פנאי לנסך לא רציתי להאריך בראיות ולימודים מתוך משנה וגמרא כי הכל כאשר לכל ימצא כחוב בספרי הפוסקים. ועל המשנה וגמרא דפרק אין מעמידין מלבד כי דברים פשוטים וכבודך חכם ומצין מדעתו הוא ושלום לך ושלום לערוךך עכ"ל.

הגדה מה שכתב בטעם ב' לפי שאיסור בישולי גויים דחקינו רבנן לא היה אלא על מיני משקין שבשלו הגויים לאכילה כגון השכר וכו' לא על המשקין שהם לשמיה כגון מי וורדים וכו', לא ידענא מאי קאמר מר, אם כוונתו צמח שכתב על מיני משקין שבשלו הגויים לאכילה וכו' כגון מי שלקות ומרק של שאר ירקות צמר וירקות וכדומה ללפת צמח את הפת, א"כ מאי האי דמסיים כגון שכר וכו' וכמו שכתב הטור וכו', הלא השכר ומשקה הנעשה מן הדבש שהזכיר הטור ז"ל אינם עשויים ללפתן אלא שהם מיוחדים לשמיה כידוע וכנהוג. ועוד מאי האי שכתב עוד אבל לא במשקה שהם לשמיה וכו' דמשמע כל מין משקה העומד לשמיה בכלל. ועוד אם השכר חשיב ליה למשקה דאכילה כמו שכתב מאי האי דמסיים בחר הכי ושכר גופיה וכו' שאינו אסור אלא משום חתנות וצנימו של גוי ואילו במשקים של אוכל הוא אסור אפילו צנימו ישראל משום בישולם, צאופן שלא יכולתי להבין דברי הרב ז"ל הג"ל דבר דבור על אופניו אם לא שנאמר שט"ס נפל בדבריו. ואם אמת הדבר נראה לי שכן צריך לומר שאיסור בישולי גויים דחקינו רבנן לא היה אלא על מיני משקין כגון שכר וכדומה לא על המשקין כגון מי וורדים וכו', כמו שכתב מהטור והצ"ח ז"ל ע"ש. ואין כוונת הרב ז"ל בטעם הב' הנזכר אלא להחמירו מאיסור חתנות כאשר הושאל בשאלה.

והא דנקט מי וורדים ומי הזהיר וכו' ולא נקט מי תפוחים ורימונים שהזכירו הטור והש"ע סימן

דרך ערמי מותר. וכתב שם בהג"ה ז"ל ושכר של מצואה ושל דבש יש מחירין אותו בכל אופן ע"כ הוא מדברי הרא"ש ז"ל. א"כ הקאב"י הזה מותר לשחוחו אפילו בקואני מותר לשחוחו שאין שם מקום קביעותו לאסור אותו משום צנחיהס, כי הקואני הוא כמו חנות של צמח העושה מי וורדים ואין בו חשש איסור. ד', מותר לשחוח הקאוי הזה לפי שהמים המבושלים מותר גמור לשחוחם שאין צמח משום בישולי גויים, והקאב"י הזה הוא כמו מים לצמחים וטעם מים מרים יש לו וליכא לאסור אותו. ד', גם הוא מותר לשחוחו מטעם שגרעיני הקאב"י כבר הם אפויים וללוים קודם שיטחנו אותו ושישמו אותו צמח ואין נאסרין עוד ע"י בישול צמח. הגע עתמך אלו יקלה אפויים או קליות וכדומה ואחר כך בשלם ודאי שהיה מותר לאוכלם ולשחוח את מימיהם, כמו שמוחר לאכול תבשיל שנחבשל כל זכרו ע"י ישראל ואח"כ חזר הגוי ובשלו. ולא מצעיה נחבשל זכרו לבד אלא אפילו לא נחבשל אלא מעט ואפילו בספק אם בשלו הגוי כתב שם הטור צ"ש הרשב"א דמותר דספק של דבריהם הוא, א"כ אין כאן שום חשש איסור. ו', נלמוד מן המוריים דהיינו החרדל של גויים שהיא מותרת כשאין בו חשש שיהיה בו יין ואעפ"י שאינה נאכלת כמות שהיא חיה וגם היא עולה על שולחן מלכים ומלפתיים זה את הפת, כיון שנעשה מן האומן לא חיישין לשום איסורא, כן נראה הכא. ז', נאמר כי אין כאן ספק מערובות שיהיה מעורב דבר הנאכל כמות שהוא חי שהוא שהוא המים עם דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי שהוא הקאב"י כי אפילו היה לנו לחוש ע"ז צריך שיהיה הרוב מדבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, והכא אדרבא הרוב הם המים המבושלים ואין צמח בישול ולא שום איסור כאמור א"כ אפילו יהיה צמח מערובות הקאב"י אין שם שום חשש איסור.

וע"י מה ששאלת אם יש לחוש שיערב בו פת של בעלי צמח כבר כתב הטור סימן קי"ב שאין לנו לחוש לחששות רחוקות ועוד שיהיה מפסיד אותו אם יערב דבר אחר ולא מרע אנפשיה, א"כ רואה אני בעיני שאין

[T] בסוגיא זו רבו הראיות והדעות לכאן ולכאן, ועקב קוצר היריעה נביא עיקרי הדעות בענין ונצייך למאריכים בדבריהם, והמעייין יחפשם במקומם. דין שאלה זו תלוי בג' בירורים, האחד, אם אמרין

דשיעור אכילה בכדי אכילת פרס הוא רק באכילה או גם בשתייה. השני, האם מצרפים לזמן הנקרא שהיה באכילתו רק את השהיות שבין הגמיעות או האכילות, או שכל משך הזמן מתחילת האכילה או

זכר
לה
א'
פילו
או
אינו
דאי
רוב
שום
לא
כגון
לא
היר
רות
נהג
יצית
שום
אלא
כאן
לפת
וקנו
שכל
קוס
הוא
לכך
יים,
ז'
וחר
כמו
פת,
זמא
ט"י
פת,
פת,
מים
שולי

בעהשי"ת

שאלות ותשובות
לבושי מרדכי
בארבע חלקי שולחן ערוך

אשר איזן וחקיקר גאון ישראל וקדושו גדול מרבן שמו
רבי מרדכי ליב ווינקלער זצוק"ל
שימוש ברבנות בק"ק מ' טעלעגד, ברעזאווא, ולאחרונה בה' מאד יע"א

ויכתוב מרדכי את הדברים וישלח ספרים בכל מדינות הקרובים והרחוקים, והחל משנת תער"ב קבעם
המחבר בדפוס, והוציאם לאור עולם בכמה מהדורות בזה אחר זה, ואחר פטירתו נמשכה המלאכה ע"י
אחד מתלמידיו ונגמרה בשנת תרצ"ז

◇ ◇

ועכשיו יוצא לאור מחדש ברוב פאר והדר באותיות מאירת עיניים, בתוספת מראי מקומות
עם הוספות נכבדות ולקוטים מכת"י ושאר מקורות, הכל כמפורט בפנים

ביוזמת והשתדלות הרבני הר"ר **יצחק פנחס פריינד** נר"ו
נכד תלמיד המחבר
ברוקלין ניו יארק יע"א

◇ ◇

בשנת ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות לפ"ק

פ"ו ה"ב] לראיה מישיבת סוכה, עיי"ש. ואנו בני אשכנז דרכינו להוציא בקידוש כל המסובין, ועל כן נריך הסיבה מדינא דגמ' וישיבה לדין, כמ"ש בחוס' והמרדכי. ועכ"ז קשה ליישב מנהג הספרדים במה פוטרים הנשים שחייבות ג"כ בקידוש, כמ"ש בגמ' [ברכות כ"ע"ב] כל שיטנו בשמירה ישנו בזכירה, והלא אין מנהגם ליתן כוס מיוחד לאשה ולננות, א"כ מי מוציאם לידי קדוש. ועכ"פ מהלכה רווחת ללכת כמ"ש המחבר ורמ"א סי' רע"א הנ"ל.

ב

בב"ש בשם הקונטרס בשם חדושי יעב"ץ, אין הספר תח"י לעיין בו. ולענין הקידוש כמדומה לי שראיתי מחמי הלדיק מורינו הרב מנחם [קריון] מענדל [נר"ו] ז"ל שהיה אומר מתחילת הפסוק בלחש עד יום הששי הרים קולו, והיה ליה פתחון פה בדבר הלכה, ועל כן אני נוהג אחריו. והדברים יש להם יסוד במ"ש הרמב"ן [קידושין י' ע"א ד"ה אחין] במוציא מפיו ואינה משמיע לאוזניו אינו רק כהרהור, ומ"מ פסוקי דלא פסקיה י"ל דשפיר קעביד, דבאונס קיימ"ל דכדבור דמי ויזיל לידי שניהם.

ב"ש כח"ה סברא מחודשת דהאי כללא דכל פסוק דלא פסקיה משה רבינו ע"ה לא פסקין, אינה אלא בלבו, אם כי הסברא נכונה, דגם תשב"ר י"ל דהוה כרבים, מ"מ ז"ע ממס' ברכות דף י"ב [ע"ב] דק"ש לא שייך דוקא בלבו, ואפשר ליישב משום לא פלוג כמונן. ועיין בחשו' ערוגת הבושם [א"ח] סי' פ"ב.

ידידו דוש"ת
הק' מרדכי ליב ווינקלער

מנהגינו לעמוד בהצלה והלא נריכים לפטור זה את זה ונריך הסיבה או ישיבה לדין, ואמרו כיון שקבעו עממן להצלה הוה קביעות לכל מילי, וסיימו דטוב לישב להוציא כל השומעים. ועיין במרדכי פ' כילד מצרכין [סי' קמ"ה], וסיים צב"י דאין לנו אלא דברי החוס'. והמרדכי. וא"כ נראה בקצת סתירה מס' רע"א הנ"ל. ונ"ל דשם בכלנו רק משום שיהיה קידוש במקום סעודה שפיר קאמר דגם בעמידה הוה מקום סעודה, ולא איירי שזקוקין המסובין לכוסו של צב"ב, עיין בשו"ע סי' רע"א בסופו [פ"ט] שכן הי' דרכו שהיה לפניהם כוס לכל אחד ואחד, אבל צב"י רצ"ו שהצלה רוצה דרוצה הוא דרך לפטור זה את זה, א"כ הדרא דינא כמ"ש בחוס' ומרדכי מדינא דגמ' נריך הסיבה או ישיבה לדין. וא"כ מתחלק הלכה זו למרי אנפין, דבקידוש ג"כ אם הוא בדרך שפוטרין זה את זה, נריך לישיבה מדינא דגמ', ואם אינה בדרך פטור, בזה שאמר הרמ"א דטוב לישב, וכן במחבר, אך לפטור זה את זה, ודאי נריכים לישב. ובסי' רצ"ו [פ"ו] כתב הרמ"א כדעת האגור [סי' חג] לעמוד משום דרך מליים להמליך, וסומך בזה במ"ש דדרך קביעות להצלה הוה קביעות לכולה, והוא ג"כ קצת כסתירה כמונן. ואפשר לומר דדוקא אם טועמים השומעים ג"כ מיין הצלה נריך ישיבה מדינא דגמ', אבל משום מלות הצלה אין נריך לישיבה ככל המלות שופר ושאר ברכות דמוציאין בעמידה, ואדרבה העמידה חשובה יותר כמ"ש באו"ח סי' ס' ח' [פ"ה] לענין הכרעה.

והנה מ"ש כח"ה בשם א"א ע"ד האר"י הק' וכן איתא בשלה"ק [שנת פ' סוכה אור אור זה] וכן בקדור יעב"ץ [מוסף השבת] לעמוד בקידוש עפ"י סוד, ולענ"ד ג"כ דכן המנהג בספרדים שיש לכל אחד ואחד כוסו בידו ואינם זקוקין לכוס של צב"ב אינה מהלכה דגמ', ויזיל ג"כ בעמידה, כמ"ש הב"י בעמידה הוה ג"כ במקום סעודה, כמ"ש בשם הרמב"ם [הל' סוכה

סימן נא

[א] משקה שהעץ או קאפפע אם הוי חמר מדינה [ב] בענין יין צימוקים

א

וראיתי מה שיצא לחדש דבר בעמים הללו שהיין עלה בזיקר מאוד וכמעט אי אפשר לכמה צב"ב לקנותו לקידוש היום, וכמו"כ שגר ויי"ש, על כן דעת כח"ה דעכ"פ לקידוש שחרית ביום ש"ק על טהעע או קאפפע שבמדינתנו יש להחשיב שהוא חמר מדינה, וכמ"ש צב"י ער"ב [פ"ט] צאין יין מלוי, וכמ"ש צב"י רפ"ט [פ"ג].

שלום וישע רב על ראש ידידי ה"ה כבוד הרה"ג חר"ף ובקי עצום מלא וגדוש יראת ה' אוצרו כש"ת מו"ה ישראל וועלץ נ"י אבדק"ק טיניע יצ"ו

אחדש"ה, הנני במודע כי יקרת מכתבו כח"ה צא לידי, ומחוקין טיבותא כי ענוותנותיה הרבני לטוטט בענינו הכולחים בספרי הקטן וללקט שושנים ומפריח לנין ופרחים בפלפולים נחמדים נועם מגדים.

הפרי גופא אינו ראוי כלל לא לאכילה ולא לשמיה, וכבר נחלקו הפנים מאירות [ח"א] סי' נ"ה ושבות יעקב ח"ב סי' ה', הפנים מאירות ס"ל דראוי לצרך בורה פרי האדמה כמו מי סילקא ושלקי, ובשבות יעקב כיון דאינו ראוי בעצמותו וגם מטבלין בחוכו, מיא בעלמא הוה ומזכרים שהכל נהיה בדברו. וגם מימיהן אינם ראויים לשמיה רק ע"י מתוך לוקער, ושז הוה כמו לוקער וואססער או לאקרין וואססער דאין רגילין לשחותן במדינתו עכ"פ, ואפשר ללא ילא מכלל מים מטעם זה מפני שבאים מדברים שאינם ראויים. וידועים דברי פרי חדש [יו"ד] סי' קי"ג דמה"ט אין צו ביטול גוי דעיקרו מים וד"ל.

ב

ולענין ענה היעולה, אפשר כי למוקים שכיחי יותר בזול, ואם שרין אותם במים וכמ"ש בסי' ר"ב [ס"ה] וברמ"א [סי' ר"ד ס"ה], הוה לוי יין לענין ד' כוסות, ידוע כי לדיקי הדור בוחרים ביון זה. ועיין בשערי תשובה [סי' ר"ד סק"ו] מ"ש בשם בכור שור מס' ב"ב [ו' ע"ג], ועיין בספר שמחת הרגל [ג' במחוק ברכה ס' ה' סק"ב] דס"ל דאין משערין הלמוקים כמו לאחר שהטפוחו ע"י הכניסה, עיי"ש. א"כ יולא אליבא דכ"ע.

והגני לסיים בכל חותמי ברכות וישועות ישראל במהרה כא"צ הטהורה ונפש ידידו דוש"ת הק' מרדכי ליב ווינקלער

L

← והנה עיקר ההנאים דשייך לומר עליו חמר מדינה, מבוחר בסי' קפ"ב [ס"ב] לענין ברכת המזון עיי"ש במחבר ורמ"א ומג"א [סק"ב], ונראה מדבריהם שהוא במקום שתיית יין ומים בתוך הסעודה, או קובעים עליו סעודתו, והוא בכל השנה, ושתיית טהעע וקאפפע אינו כן לענ"ד, ששתייתו הוה כמו סעודה עצמו, וכמו רוטב של בשר ושאר רוטבים של פירות וירקות שאינם במקום שתייה להשקיט הנמא או להטעים בתוך הסעודה, כלומר לאכילת בשר ושאר תבשילין גורמים להתאוות השתייה, וכמ"ש הר"ש [ברכות פ"ו ס' ב"ט] דאין סעודה בלא שמיה, דעל כן אין מזכרים בתוך הסעודה על שאר משקין חוץ מיין מפני חשיבותו, ושתיית טהעע וקאפפע אינו על דרך זה, ללא ראוי לשחות טהעע או קאפפע בתוך הסעודה, אלא שותין אותו להטעים ולחוק הלב ושאר אברים, ואין זה חמר מדינה, רק במשקין שהם במקום יין אומרים וכיו"ב. ועיין במס' ברכות דף ל"ט [ע"א] בני שלקי ומי שלקי, ועיין בסי' ר"ה [ס"ב] וסי' ר"ב [ס"ו] ור"ד [ס"ו], והלא כתב במג"א שם סי' קפ"ב [סק"ב] דמ"ש במהרש"ל [שו"ת סי' ג] דמשקה קוואס ובארשט הוה חמר מדינה, זה דוקא במדינת רוסיא דשומים אותו רוב המון, לא כן במדינתנו, וגם מי תומים ומי תפומים ולאקרין וואססער לדברי מג"א שם אינו חמר מדינה רק ציו"ט של פסת, עיין בדגול מרצבה שם. ונלענ"ד דהיינו טעמא דחלב ושמן אינו חמר מדינה, אם כי שתיית חלב ודאי שכיח, מ"מ אינה במקום-שתיית יין בתוך הסעודה כהנ"ל.

ועוד י"ל דהא שם של טהעע וקאפפע אינן שמות עצמיים רק על השם של עשבים שנקרא טהעע, וכן קאפפע אשר

סימן נב

חשש דשמא יטה באור העלעקטער בשבת

עלעקטער כי רבה הוא ולא נוחש שמא יטה. ועוד לירף מעכ"ת במ"ש בתוס' ר"פ ב' מס' שבת [כ"א ע"א ד"ה מפני דאם יש לו נר כשר מותר גם בפחילות ושמיים שאין מדליקין בהם בש"ק.

והנה כבר עמד בזה בחוספת שבת [סק"ד] הביאו במחלית השקל סי' ער"ה [סק"ג] לדעת המחירין בנרות שעה וכיו"ב, מ"מ אם ישנו ג"כ נר שמן ללמוד אללס אסור, ולא דמי למ"ש בתוס' הג"ל דשם איירי בתשמיש שאי"צ עיון היטב, רק דמ"מ אסור מפני שאר נרות פסולין שיש שם וחיישינן שמא יטה, על כן מהני נר הנ"ל, דהא מ"מ יש לו נר כשר וכל נר פסול כמאן דליחא ולמה יטה, וכי מגרע גרע ע"י כך, משא"כ לענין דברים שזריכים טעמא משום דצריך לקרב עצמו לנר, וכיון שאורך אל

שלום וישע רב על ראש ידידי ה"ה בחור כארזים חרוץ ושונן מלא ברכת ה' בקי בחדרי תורה כש"ת מו"ה אברהם סופר ז"ל

אחד"ש"ה, הגני במודע כי יקרת מכתבו בא לידי בשאלת חכם חלי תשובה ע"ד האור עלעקטער, וגם מיליקערנען, האם מותר לקרות וללמוד לאורו בשבת קודש. וחכו ממחקים ע"ד כי מר אביו הגה"צ [רבי שמעון סופר בעל התעודות השניות] אינו משתמש באור עלעקטער אפי' בעיר שרובה אינם יהודים. ולענין אור מיליקערנען, וקנו מרן בכתב סופר [א"ח] סי' ס' חוכך להחמיר, שלא סמך על המחירים בסי' ער"ה צטו"ו [סק"ב] ומג"א [סק"ג]. ומעתה בשניהם יחדיו אם יש מקום להחיר, דאור

כא. עיין עוד בענין זה במהורה רביעאי סימן ער"ה.

בחול נהגו לאסור אף כשאירעו ימים אלו בשבת אף שאיכא הטעם להתיר בשביל שהכל בביהכ"ג והחי יתן אל לבו גם בשבת זו משום לא פלוג.

וברגלים שג"כ יש הטעם שהתירו בשבת שהרי גם ביו"ט הכל בביהכ"ג ומ"מ אסרו הוא משום שבכל רגל איכא יום קבוע להזכרת נשמות ולא ראו שיהיה צורך ביותר מיום אחד ברגל. זהו הטעם הנכון להמנהג.

עכ"פ למעשה בכל ימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים תפלת מלא על המתים ורק שבת ויום אחרון מכל רגל הקבועים לזה וביו"כ אומרים. וכשהלין הימים שא"א בהם תחנון בשבת נמי אין אומרים וכן כשיש חתונה וברית. וכן כשמברכין תחדש אין אומרים אף שלא שייך הטעם דלא פלוג דהא ליכא זה בחול, וצ"ע בהטעם ואולי הוא לפרסומא ביותר.

ידידו מוקירו,

משה פיינשטיין

סימן עה

76 במיני משקה של סאדע וכדומה אם יש להבדיל עליתן כדן חמר מדינה

מע"כ ידידי מוהר"ר נתן גדליה נאדעל שליט"א.

בדבר המשקאות של מיני סאדע אם יש להם דין חמר מדינה לקדש בשחר ולהבדיל עליהן. הנכון לע"ד דהן כמים בעלמא דאף ששותין אותם גם בסעודות החשובות ומכבדין בהם אבל הוא רק כשתיות מים לצמאון ולהתקרר בימים החמים ובשעה החם להם, והכבוד בהם הוא ג"כ רק כשצריכין לזה וגם במים צונגין מכבדין כשצריכין להם. וחשיבות משקה הוא שאין השתיה מחמת מצוה כשצריכין להם לצמאם אלא שותים אותם אף בלא צורך לגופם אלא בשביל כבוד הסעודה וכבוד האורחים, דאין שום אדם שותה יין וי"ש ושכר לצמאון דע"ז שותין מים שיותר עדיפי אלא רק לכבוד בעלמא שותין אותן ואלו המינים נקראים בשם משקה וחמר מדינה. ואף המתירין לקדש ולהבדיל על טיי מתוק עיין בעה"ש סימן ערב סעי' י"ד נראה שבטיי דרך העולם שמכבדין ושותים זה אף שאין צריכים כלל לשותות אלא מפני הכבוד ולכן מחשיבים זה למשקה אף שלכאורה הם מים ממש. והמתירין גם על חלב אולי הוא מחמת שחלב שותין שלא לצורך צמאון

וכשמכבדין לאורח בכוס חלב לא יוכל לומר שאינו רוצה לשותות משום דאינו צמא. דחלב שותין גם שלא לצמאון ויתחשב שאינו רוצה להתכבד ולכבד, לכן מחשיבין זה למשקה שמכבדין בו כחמר מדינה, אבל המיני סאדע אין שותים אותם אלא לצמאון וכשיכבדו אותו במשקה סאדע והוא אינו צמא ולא ישתה לא יתחשב לאינו רוצה להתכבד ולכבד לכן אף לדידהו אין להתשיב זה למשקה דחמר מדינה ואין לקדש ולהבדיל עליהן.

ובעצם גם בטיי ובחלב רק בדוחק גדול יש לסמוך עלייהו להבדיל ולקדש עליהם וגם בעה"ש שם כתב שרק מפני הדחק יש מקילין על טיי וחלב ובמ"ב ס"ק כ"ד כתב שאין לקדש ולהבדיל על חלב בשם הברכ"י, ואודות טיי לא הזכיר משמע שגם על טיי אין לקדש ולהבדיל, וכן ודאי מן הראוי לעשות, ובפרט שבמדינתנו מצוי יין אבל מ"מ אם נודמן שאין לו יין ולא שום משקה אחר אלא טיי וחלב יכול לסמוך על המקילין בהבדלה והקידוש יהיה על הפת. ולענין טיי וחלב מה עדיף לפ"מ שבארתי בטעם המתירין נמצא שטיי עדיף, אך אולי מצד החשיבות חלב עדיף, ולכן אין בידי להכריע מה עדיף לו בשעת הדחק, אבל במיני סאדע גם בשעה"ד לא יקדש ולא יבדיל עליהו.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן עו

בדבר להוציא הגורה שרוצה להגור על בגריו בעת התפלה ע"י שיחגור על המכנסים

כ"ז תשרי תשכ"ג.

מע"כ ידידי מר משה גבריאל סטעפנסקי שליט"א. הנה ללבוש הגורה ע"ג הגורה מפורש בשבת דף נ"ט בקמרא עילוי המיינא שפרש"י בשם תלמידי רבינו יצחק בתשובת ר' אשי תרי המייני קאמרת דהא ודאי משוי הוא ואסור וכן מסיק רש"י לדינא וכן סברי התוס' שם ופסקו כן הרא"ש והמרדכי שם, וכן פסק הרמ"א בסימן ש"א סעיף ל"ו והביי הביא עוד ראשונים שסברי שאסור והב"ח כתב שגם הרי"ף והרמב"ם סוברים לאיסור עיי"ש, ורק כשיש בגד מפסיק ביניהם סבדי התוס' שם שמותר וכן פסק הרמ"א, ולכן ללבוש הגורה על המכנסים שיש

אזינו חנוך
א"י"ו חנוך

ז גמי' שם מדר
 חייא ע"א
 ח רבא שם ע"ב
 ט טושע
 י גמי' שם מדר
 חייא
 כ ארחות חיים
 הגמ"ר
 ל ב"ח מ"א
 סק"ד
 מ רמב"ם פכ"ט
 הט"ו וכו' יוחנן
 ב"ב צ"ז ע"א
 נ שם ה"ז
 ס ט"ז סק"ה
 ע רשב"א מתוך
 הירושלמי
 פ גמי' שם צ"ז
 ב'
 צ בה"ג
 ק טור
 ד מבריתא שם
 ש ר"ף בע"פ
 ר"א"ש פ' קמא
 דכ"ב ס"י
 רמב"ם שם
 ת ברייתא שם
 צ"ז וגמרא צ"ז
 ב'
 ת ר"א"ש שם ס"י
 ט'
 א רש"י רשב"א
 רמב"ם
 ב חוספות שם
 מתוך ירושלמי
 ג ראב"ד רמב"ן
 רשב"א שם
 הי"ד בשם
 גאונים
 ד אגור רמ"א
 סימן ח'
 ה רמב"ם פכ"ט
 הלכה י"ז סמ"ג
 עשין כ"ט

אין מקפידים על כך כדיעבד אלא אם כן נמר ריחו וטעמו:
ב יין מגתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום
 ומכל מקום מצוה מן המוכחר ביין ישן שהוא משובח יותר:
ג מקדשים על יין שכפי חבית אע"פ שיש בו קמחין ובלבד שיסננו תחלה להעביר
 הקמחין אם אפשר לו ומכל מקום אם יש עליו קרום לבן אין מקדשים עליו לפי שמן
 הסתם כבר פג בו טעמו ונעשה חומץ ויין שטעמו חומץ אע"פ שריחו יין אין מקדשים
 עליו ואפילו בורא פרי הגפן אין מברכים עליו כמו שנתבאר בס"י ר"ד (סעיף ו') אבל אם
 ידוע שטעמו יין אע"פ שריחו חומץ מברכים עליו בורא פרי הגפן ומקדשים עליו שהכל
 הולך אחר הטעם ומכל מקום מצוה מן המוכחר לברור יין טוב לקדש עליו ולא ליקח
 אפילו מסתם יין שבמרתף כי שמא יהיה ריחו חומץ:

ד יין לבן מקדשים עליו כמו שיתבאר בס"י תע"ב (סעיף כ"ו):
ה ומקדשים על יין שבשולי החבית אף על פי שיש בו שמרים ועל יין שחור ועל יין
 מתוק ומכל מקום מצוה מן המוכחר לברור היין המשובח ביותר לקדש עליו:
ו יין חי אפילו אם הוא חזק כל כך שראוי להמזג בשלשה חלקים מים וחלק אחד יין
 מקדשים עליו אפילו בלא מזיגה כלל ומכל מקום יותר טוב למזגו ובלבד שיהא מזוג
 כראוי (ע"י ס"י ר"ד (סעיף ט')) ווינות שלנו שאינם חזקים הם יותר טובים בלא מזיגה:
ז יין צמוקים דהיינו שכותשים ענבים יבשים ונותנים עליהם מים ושורים אותם בהם ג'
 ימים ותוסס ונעשה יין מקדשים עליו בין שנכמשו בעודם בגפניהם בין שנצטמקו
 ונתייבשו בחמה או ע"י תולדת האור והוא שיוצא מהם קצת לחלוחית בלא שרייה
 כשמעצרים אותם (שאותו הלחלוחית הוא שנכנס במים ע"י שרייה ומהפכם ליין) אבל אם
 אינו יוצא מהם שום לחלוחית אף אם ידרכום כרגל או יעצרום בקורה אלא ע"י שרייה
 בלבד אין מקדשים עליו ואפילו בורא פרי הגפן אין מברכים עליו:

ח שמרי יין או חרצנים שנתן עליהם מים ונעשה יין מקדשים עליו אם ראוי לברך
 עליו בורא פרי הגפן כמו שנתבאר בס"י ר"ד (סעיף י"ה):

ט יש אומרים שאין מקדשים על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש שאין מקדשים אלא
 על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ויש אומרים שלא מיעטו אלא יין שאינו ראוי
 לנסך מפני גריעות שבו כגון מגולה ושריחו רע אבל המבושל אין פסולו למזבח אלא מפני
 שנשתנה מברייתו אבל לא נשתנה לגריעות אלא לעילוי כמ"ש בס"י ר"ד (סעיף ו') לפיכך
 מקדשים עליו ואין צריך לומר יין שיש בו דבש שאין פיסולו למזבח מחמת עצמו אלא
 מחמת הדבש שנאמר כי כל שאור וכל דבש וגו' וכן עיקר וכן נוהגים לקדש עליהם
 אפילו יש לו יין אחר אלא שאינו טוב כמותם:

י מדינה או עיר שרוב יינם שכר או שאר משקים דהיינו שדרך רוב אנשי העיר
 לקבוע סעודותיהם על השכר או שאר משקים כמו שהוא דרך לקבוע על היין
 במקום שהיין מצוי הרי משקין אלו בעיר זו כמו יין ונקראים שם חמר מדינה
 לענין כל הדברים הטעונים כוס וכל שאין יין הרבה גדל סביבות העיר כמהלך יום
 שאף שמצוי הרבה יין אצל החנוני (א) מן הסתם אין דרך רוב אנשי עיר זו לקנות יין
 תמיד

קונטרס אחרון
 (א) מן הסתם כו'. אף אם כוונת המג"א שסי' כרמ"א ס"ז דלא אפשר ליקנות יין בכל סעודה מכל מקום העור כחב כן נקדוש
 ואף שטעם זה אינו מפורש בדבריו מכל מקום כיון שהדבר מוצא מלשון הרמב"ם ומדעת סמ"ג וכן יוסף שם שהכל חלו ברוב
 אנשי העיר שמשמשים את השכר במקום שמישו של יין ולפ"ד אף שהיין מלאי נחנות אין צדק כלום אם הרוב משמשים בשכר במקום
 יין וכן הוא גם כן לפי דעת העור בשם יש מפרשים העמקתי דעתם צדד לסמוך עליהם המנהג וכן דעת המרדכי אבל דעת ראב"ה
 שהוצא בהגהות מיימוניות שהביא המג"א הוא כרש"ם דלא מיקרי חמר מדינה אלא"כ אין יין מלאי כלל בעיר ובנכרת המון דוקא
 ס"ל להקל כשרוב העיר קובעים עליו סעודתם ולא משום דמיקרי חמר מדינה אלא משום דהכי גרסינן בהדיא בגמרא ולא אמרן כו' ע"י
 בהגהות מיימוניות פרק ו' מהלכות ברכות ומסתמית רמ"א בסימן ר"ט וכן בסמ"ג וכן אין לו יין כו' משמע אפילו
 (1) ק"ב סק"ב: (2) סעיף ב': (3) שבת פכ"ט הי"ז: (4) עשין כ"ט: (5) בחוסי' ערבי פסחים: (6) פכ"ט אות ד': (7) סק"ו: (8) פסחים ק"ז ע"א ר"ה
 חמר: (9) אות ס': (10) סק"ב: (11) סעיף א':

תמיד מן הז
 מדינה ואף ג
 העיר קובעים
 מדינה בשנה
 אם כן רוב
 השנה הוא נ
 לענין כל הז
 (סעיף ב')
 יא' יש אומר
 הטעונים כוס
 אף אם אי אפ
 המוציא על ה
 זה הידור מצו
 לקדש עליו א
 על הפת לחוג
 הפת איזה הינ
 אין לקדש על
 אלא על הכוס
 שהוא חמר מו
 יוצא בזה לדב
 על חמר מדינו
 שהי
 יב מי שאינו
 עמו אחרי
 מי שאינו שו
 יג אין צריך
 בין שאר
 בכרכת המזון
 עוד קודם ה
 בס"י קע"ד וז
 יד אין צריך

יש יין בעיר מדלא כ
 כ"כ ללא אף להר
 פעם אחת בשטע א
 (ב) וישתו אחר
 ר"ט סק"ב פ
 (12) סק"ב: (13) סעיף

לחן חנוך גרוב
 ד"ר הגר"א
 י"ז וכו'

הלכות שנת ערב

קבו

ו רשכ"ם דף
 ק"ו אבי"ה
 כהג"מ שם
 ז רמב"ם
 ויא"ג מ"מ
 ועוד פוסקים
 ח הרא"ש
 ערבי פסחים
 ס"ו י"ז בשם
 ר"י והאב"ן
 ונאונים

תמיד מן החנווני אלא קובעים רוב סעודותיהם על שאר משקים והרי הם חמר מדינה ואף במקומות שהיין גדל שם ובשנה אחת לקה היין ואינו מצוי כל כך ורוב העיר קובעים רוב סעודותיהם בשנה ההיא על שאר משקים הרי משקים אלו חמר מדינה בשנה ההיא ויש הולקין על כל זה ואומרים שאינו נקרא חמר מדינה אלא אם כן רוב השנה אין היין מצוי כלל בכל העיר אפילו אצל החנוני אבל אם רוב השנה הוא מצוי אצל החנוני אף שהוא ביוקר אין שום משקה נקרא חמר מדינה לענין כל הדברים הטעונים כוס (חוץ מברכת המזון מטעם שנתבאר בס"י קפ"ב סעיף ב') אף בשעה שאין היין מצוי כלל בעיר ומנהג העולם כסברא הראשונה: **L**

יא' ויש אומרים שלא הוזכר חמר מדינה אלא לענין הבדלה וברכת המזון ושאר דברים הטעונים כוס חוץ מקידוש שאין מקדשין לעולם אלא על היין ולא על שאר משקים שהם חמר מדינה אף אם אי אפשר למצוא יין כלל בכל המדינה אלא יקדש על הפת וביום יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת ויש אומרים שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הידור מצוה וצריך לקדש על היין לכתחלה אבל אם אין יין בביתו אף שישנו אצל חנוני אין צריך לקדש עליו אלא אם כן רוצה לעשות מצוה מן המובחר: ולענין מעשה אם אין יין בעיר יקדש בלילה על הפת לחוש לסברא הראשונה וביום יקדש על המשקה שהוא חמר מדינה שאם לא יברך אלא על הפת איזה היכר יהיה לקידוש זה שאף בלא מצות קידוש זה היה מברך על הפת אבל אם יש יין בעיר אין לקדש על הפת אלא על היין בין בלילה בין ביום לפי שיש אומרים שלא תקנו כלל קידוש על הפת אלא על הכוס ומכל מקום במדינות אלו שהיין ביוקר יש להקל בקידוש של יום לקדש על המשקה שהוא חמר מדינה אף אם יש לו יין בביתו דכיון שמברך בתחלה על כוס חמר מדינה ואח"כ על הפת יוצא בזה לדברי הכל ואף שיש מי שאומר שלא תקנו שום קידוש אלא על היין בלבד ולא על הפת ולא על חמר מדינה מכל מקום אין להחמיר כל כך בקידוש של יום שאינה חיוב כל כך כמו של לילה כיון שהיין ביוקר במדינות אלו ומכל מקום מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין:

יב' מי שאינו שותה יין מחמת נדר יכול לקדש עליו (ב) וישתו אחרים המסובין עמו ואם אין עמו אחרים יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים שמקדשים על היין אבל מי שאינו שותה יין מחמת ששונאו יש לו לדהוק את עצמו לשתות ממנו בקידוש של לילה ולא יקדש על הפת מטעם שנתבאר או ישמע מאחרים המקדשים על היין:

יג' אין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של קידוש בין של לילה בין של יום (בין שהוא יין בין שאר משקה) לפי שהקידוש הוא מצרכי הסעודה והרי כוס זה טפל לסעודה ונפטר בברכת המזון שלאחר הסעודה כאלו שותהו בתוך הסעודה (עיין ס"י קע"ד סעיף ו') (ואם שתה עוד קודם הסעודה מלבד כוס הקידוש אם הוא יין אין צריך לברך אחריו מטעם שנתבאר בס"י קע"ד ואם הוא שאר משקה צריך לברך אחריו אלא אם כן יברך ברכה אחרונה אחר כוס ברכת המזון כמו שנתבאר שם:

יד' אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה לפי שנפטר בברכת בורא פרי הגפן שבקידוש (עיין ס"י קע"ד סעיף ה')

אין

קונטרס אחרון

יש יין בעיר מדלג כתב שם כמו הכא ואם יין בעיר כו' אלא ודאי דמ"ש בס"י (קפ"ג) [קפ"ב סעיף ב'] ואי אפשר לקנות כו' לרזוחא דמלמא כ"כ ללחא אף להרשכ"ם או כיון דלא אפשר לברכת המזון גם להבדלה אין לריך דמאי שנה מברכת המזון שהרי בברכת המזון אין לריך אפילו פעם אחת בשבוע אע"ג דאפשר וע"כ מסוס דמאי שנה פעם זה משאר הפעמים אם כן הוא הדין להבדלה וכל זה לקיים המנהג אבל לדינא צ"ע ועיין במ"ש בס"י חפ"ג:

(ב) וישתו אחרים כו'. המג"א¹² יחיד הוא דדבר זה וכל האחרונים מסכימים לדעת רמ"א¹³ ואף המג"א¹⁴ עלמנו חזר והודה לרמ"א בס"י ל"ע סק"מ שכתב עיין ס"י ער"כ ס"ט כו' וכן כתב ג"כ בסוף ס"י הקני"ו ע"ש ומה שספ"א כאן ראייה מס' רע"ג אינה כלום דנעור שם

מבאר

(12) סק"ט: 13) סעיף ט'

ש היום
 להעביר
 פי שמן
 וקדשים
 זבל אם
 שהכל
 א ליקח
 ועל יין
 יו:
 אחד יין
 זא מזוג
 מזיגה:
 בהם ג'
 נצטמקו
 שרייה
 אבל אם
 שרייה
 וי לברך
 וים אלא
 ינו ראוי
 לא מפני
 לפיכך
 ומו אלא
 עליהם
 שי העיר
 על היין
 מדינה
 זלך יום
 קנות יין
 גמיד
 כן בקידוש
 ל תלוי כרוב
 שכן במקום
 עת ראמ"ה
 המזון דוקא
 מן כו' עי'
 שמע אפילו
 יו ע"א ד"ה